

KUR'ÂN KISSALARINDA UKÛBÂTA DAİR AYETLERİN TEFSİRLERDEKİ YANSIMALARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Mustafa KAYHAN*

Özet

Kur'an'da önceki peygamberlerin şeriatlarındaki cezai yaptırımlarla ilgili bilgiler vardır. Ulema, "şer'u men kablênâ" delilini ferî delillerden saymıştır. Bu delil, kıssalarda ve önceki şeriatlardaki uygulamalara dayanır. Ulema, çözemedikleri veya hükmünü bulamadıkları meselelerde bu delile dayanmıştır. Kimi sorunların çözümünde bu delilden yararlanılmıştır.

Bu makalede de Kur'ân'da yer alan kıssalardaki ceza hukukuyla alakalı yaptırımlara ve onlara dayanılarak tesis edilen hükümlere değinilmiştir. Bu bağlamda kısas, kasâme, zina, livâta, hırsızlık ve yol kesicilik ile ilgili cezalar incelenmiştir. Konu, kıssalarla sınırlı tutulmuş, tefsir, hadis ve fıkıh eserlerinden yararlanılmış ve kimi saptamalara yer verilmiştir. Böylece yürürlükte tutulanlar ile ilga edilen ve yenisi getirilen cezai müeyyidelerin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Kıssa , Ceza, Kısas , Hırsızlık, Zina.

THE ASSESSMENTS ON THE REFLECTIONS IN THE INTERPRETATION BOOKS OF THE VERSES ABOUT PUNISHMENT IN THE QUR'AN STORIES

Abstract

There are a lot of criminal data related to the previous messengers in their religious law in the Qoran. The religious scientists of Islam had accepted the evidence of 'previous messengers religious laws' as secondary evidence in Islamic Law. This evidence is based on the practices of the previous religious laws. The religious scientists had gone on this evidence in some problems that whom can not solve or can not find their sentence. It had been put account from this evidence on solving some problems.

In this article it had been touched on the sanctions and the sentences related to the criminal laws in the Qoranic stories. In this context it had been examined the criminals related to the retaliation /qisâs, qasâme, fornication, gay, robbery and waylaid. The subject had been limited only Qoranic stories, utilized the boks of tafseer, hadith, and fiqh, and given place to thesome inferences. Thus, it had been aimed at finding out the criminal sanctions bringing in force, and removed from force, and bringin its new shape.

Key Words: Qu'ran, Story, Punishment, Qisâs, Robbery, Fornication.

* Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi,
(mustafakayhan@gumushane.edu.tr)

Giriş

İslam dininin temel kaynağı Kur'ân'dır. Bu kitapta önceki resul ve nebilerle ilgili birçok kıssadan bahsedilmiştir. Önceki elçilerin şeriatlarında suçlar için tespit edilen bazı cezalara Kur'ân'da atıflar yapıldığı bir hakikattir.

İslam'ın kendine özgü bir ceza hukuku vardır ve buna ukûbât¹ adı verilmiştir. İslam'ın hükümlerini dayandırdığı delillerin bir kısmı aslî, diğer kısmı ise ferî delillerdir. "Şeru men kablenâ" delili, üzerinde görüş birliği sağlanmış olmamakla birlikte bazı alimlerce ferî delillere dahil edilmiştir. Bu delil, Kur'ân'da adı geçen peygamberlerin kıssalardaki bilgilere dayandırılmıştır. Ulemâ da bu bilgilerden yola çıkarak İslam'ın kimi meselelerine çözümler sunmuştur.

Eşari ve Mutezile mezhepleri, önceki elçilerin şeriatlarındaki tatbikatların Hz. Peygamber tarafından uygulanmadığını söylemişlerdir. Şafi'nin biri olumlu diğeri olumsuz iki görüşü vardır. Hanbeli ve Hanefiler ise olumlu bakmışlardır.²

Bu makalede kıssalarda bulunan önceki milletlere özgü cezalarla ilgili hükümler ve onlara dayanılarak oluşturulan tikel yargılar ele alınacaktır. Kıssalardaki ibadetlerle ilgili hususlar, daha önce "Kur'ân Kıssalarının İbâdât Bağlamında Değerlendirilmesi" adıyla yayınlanmıştır.³ Cezai hükümlerin bu ayrımla ele alınması, esasen klasik dönemde fûrû fıkıh konularının öteden beri ibâdât, muâmelât ve ukûbattan oluştuğunun söylene gelmesi sebebiyledir.⁴ Malum olduğu üzere ceza, suçluya uygulanacak maddi ve manevi müeyyide olup, fıkıhta ukubet olarak isimlendirilmiştir.⁵

1. İnsan Varlığına Karşı İşlenen Suçlar

1.1. Kısasın Tarifi ve Önceki Şeriatlardaki Cezası

Cinayette ödeşme, bir suç işleyenin aynı cinsten bir cezaya çarptırılması, öldürme veya yaralamada suçluya aynı şeyin yapılması, kasten öldürme veya yaralamada dinin öngördüğü cezanın kesilmesidir.⁶ Kısas, kişi hakkı olarak yerine getirilmesi gereken, ayet⁷ ve hadislerde⁸ belirtilen, suçlunun bedenine yönelik cezayı

¹ DİA'da ukûbât terimi için ceza ve fûrû maddelerine atıf yapılmıştır.

² el-Kelvezânî, Mahfuz b. Ahmed b. el-Hasen b. Ahmed (432-510), *et-Temhîd Fî Usûlil Fıkh*, Tah. Müfîd Muhammed Ebu Umşe, Merkezi Buhusi'l-İlmiyye, 1. bs, Mekke 1406/1985, c. II, s. 416. Ayrıca bkz. el-Âmidî, Allâme Ali b. Muhammed, *el-İhkâm Fî Usûli'l-Ahkâm*, Tal. Abdurrezzak Afîfî, Dâru's-Samîî, 1. bs, Riyad 1424 / 2003, c. IV, s. 172.

³ Bkz. Kayhan, Mustafa, "Kur'ân Kıssalarının İbâdât Bağlamında Değerlendirilmesi", *Gümüşhane Üniv. İlahiyat F. Dergisi*, Temmuz 2013/2, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 3, ss. 133-186.

⁴ Bkz. Akgündüz, Ahmet, "Fûrû", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul, c. XIII, s. 250.

⁵ Bkz. Bebek, Adil, "Ceza", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul, c. VII, s. 469.

⁶ Ebû Zehra, Muhammed, *el-Cerîme*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1998, s. 78. Ayrıca bkz. ez-Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, Dâru'l-Fikr, 2. bs, Dımeşk 1405/1985, c. VI, s. 261; Dağcı, Şamil, "Kısas", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, Ankara 2002, c. XXV, s. 488; el-Mevsûâtü'l-Fıkhıyye, "Kısas", *Metâbiu Dâri'l-Afve*, 1. bs, 1412/1992, c. XXXIII, s. 259; Döndüren, Hamdi, "Kısas", *ŞİA*, Şamil Yay., 1. bs, İstanbul 1990, c. III, s. 360-362; Kayhan, Mustafa, *İslâm Hukuku Açısından Kur'ân Kıssalarının Kritiği*, Uludağ Üniv. SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1996, s. 226-232.

⁷ el-Bakara, 2/178-179. Diğer ayetler için bkz. el-Bakara, 2/194; el-Mâide, 5/45; en-Nisâ, 4/92-93.

ifade eden bir ceza hukuku terimidir. Bu, tasarlamak suretiyle öldürme, kasten yaralama ve sakat bırakma gibi suçlarda geçerlidir.⁹

Adam öldürmeye verilen kısas cezasında bazı hikmetlerin varlığından söz edilmiştir. Örneğin insanın, diğer bütün haklardan istifade etmesini sağlayan hayat hakkının yok edilmesidir. Yine hayat hakkının sona erdirilmesi, insanın diğer haklardan yararlanmasını da yok etmiştir.¹⁰

İlâhî dinler; din, namus, akıl, can ve mal haklarına riayet etmeyi emretmiş, bu sebeple her türlü kötülüğü, ahlaksızlığı ve hayasızlığı yasaklamıştır.¹¹ Bu bağlamda Kur'ân'daki bazı cezalar, kimi zaman aynen, kimi zaman da benzeriyle ibka edilmiştir. Mesela on emirden biri, adam öldürmemektir ve bu emir, aynen Kur'ân'da geçmektedir.¹²

Kur'ân, Yahudilerin kitabı Tevrat'ta kısasın farz olduğunu bildirmiştir.¹³ Ayette geçen *aleyhim* sözcüğü, Hz. Musa ve Yahudileri; *fiha* sözcüğü de Tevrat'ı ifade eder. Burada bir de Musa'dan sonra gelen diğer elçilerde de kısasın varlığını gösterir. Çünkü bazı ulema, Hz. Peygamberin bisetten evvel önceki şeriatların hükümleriyle amel ettiğini iddia etmiştir.¹⁴ Hz. Peygamber Yahudiler arasındaki öldürme vakalarında kısası uygulamıştır.¹⁵

Kur'ân, kısasla ilgili hükümlerin önceki dinlerde olduğunu haber vermiştir. Şu bilgilerin Tevrat'ta olduğu değişik kaynaklarda geçmektedir. *"Bir kişi diğer bir kişiyi öldürürse, o da ona karşılık mutlaka öldürülecektir. Bir kimseyi vurarak öldüren kimse, mutlaka öldürülecektir. Bir kimsenin komşusuna kini olur ve onu hile ile öldürürse, öldürülmesi için onu mizbahından bile alacaksın. Bir kimse bir adamı öldürürse mutlaka öldürülecektir."*¹⁶ Kısas hükmü, İslam'da korunmuştur. Zira bütün dinler, cana saldırıyı önlemede ve saldırıya gereken cezayı vermede ittifak halindedirler. Nitekim

⁸ Hadis için bkz. el-Buhârî, Diyât, 2/6878; Ebû Dâvud, Hudûd, 1/4352; en-Nesâî, Muhârebe, 9/3497; el-Hâkim, Ebû Abdullah en-Nisâbü'rî el-Humeydî, *el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn*, Dârul-Harameyn, 1. bs, Kahire 1417/1997, Hudûd, 46/8120.

⁹ Döndüren, "Kisas", *ŞİA*, c. III, s. 360-362. Ayrıca bkz. Döndüren, "Adam Öldürmek", *ŞİA*, Şamil Yay., 1. bs, İstanbul 1990, c. I, s. 33-35; Ateş, Süleyman, *Kur'ân Ansiklopedisi*, Kur'ân Bilimleri Araştırma (Kuba) Vakfı Yay., 1.bs, İstanbul, c. I, s. 63-75.

¹⁰ Erturhan, Sabri, "İslam Hukukunda Suçla Mücadele Yöntemleri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 9, Yıl: 2007, s. 106-108. Ayrıca bkz. Dağcı, Şamil, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı İşlenen Müessir Fiiller*, Ankara 1986, s. 60.

¹¹ Bağçeci, Muhittin, "Semavi Din", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul, c. V, s. 382-383. Ayrıca bkz. el-Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekir b. Mesud (ö.587), *Bedâiu's-Sanâi' Fî Tertîbi's-Şerâi'*, Tah. Ali Muavvaz-Adil Ahmed, Darul-Kütübî'l-İlmiyye, 2. bs, Beyrut 1424/2003, c. IX, s. 179 vd.

¹² Bilgi için bkz. Ekinci, Ekrem Buğra, *İslam Hukuku ve Önceki Şeriatlar*, Arı Sanat Yay., 1.bs, İstanbul 2003, s. 220.

¹³ Ayet için bkz. el-Mâide, 5/45. Dinimiz el-Bakara, 2/178'nci ayetle kısası emretmiştir.

¹⁴ Hz. Peygamberin Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa şeriatlarındaki hükümlerle bisetten evvel memur bulunduğu dile getirilmiştir. Bilgi için bkz. el-Kelvezânî, *et-Temhîd fî Usûli'l-Fıkh*, c. II, s. 411; el-Âmidî, *el-İhkâm Fî Usûli'l-Ahkâm*, c. IV, s. 169-182.

¹⁵ el-Kelvezânî, *et-Temhîd fî Usûli'l-Fıkh*, c. II, s. 411-420; ed-Dervîş, Abdurrahman b. Abdullah Abdülkerim, *Şerâiu's-Sâbika ve Medâ Hucciyetihâ fî's-Şerâii'l-İslâmî*, 1. bs, Riyad 1410, s. 441.

¹⁶ Döndüren, "Kisas", *ŞİA*, c. III, s. 360-362. Bilgi için bkz. Döndüren, "Adam Öldürmek", *ŞİA*, c. I, s. 33-35 (Çıkış: 21/13; Levililer: 23/17).

Hız. Peygamber, hükmü gelmeden önce yahudiler beyninde kısas hükmünü uygulamıştır.¹⁷

İnsanların birbirlerini öldüreceği ve haksız yere cana kıyılacağı endişesini ilk duyanlar, melekler olmuştur. Onlar, insanın yeryüzünde kan akıtılacağı ve bozgunculuk çıkarılacağı itirazını seslendirmişlerdir.¹⁸ Hz. Âdem'in iki oğlundan biri, aralarındaki anlaşmazlıktan ötürü diğer kardeşini katletmiştir.¹⁹ Kabil'in Habil'i öldürme suçu, öldürmenin, insanlığa tecavüz olduğunu göstermiştir.²⁰ Hz. Peygamber bu cana kıyma olayını gündemine almış ve "*Gereksiz ve haksızca öldürülen her candan, Âdem'in ilk oğluna bir pay vardır. Zira o, öldürmeyi ilk kez gerçekleştirendir.*"²¹ demiştir.

İnsanlık tarihinde yaşanan ilk cinayetin ardından Kur'ân, ben-i israil bağlamında haksız yere öldürülen bir kişinin yakınına kısas olarak katilin öldürülmesi ilkesinin getirildiğinden söz etmiştir.²² Yani Allah, Hz. Âdem'in zalim oğlunun işlediği cinayetin aynısını işleme eğilimi gösterdiklerinden ötürü ben-i israile öldürmeyi yasaklamıştır. Bu yüzden önceki şeriatlarda cinayet işleyenin kısas edilmesi cezası yürürlüğe sokulmuştur.²³ Bu kıssada Habil, öldürmek isteyen Kabil'e elini uzatmayacağını, kendisini öldürmesi durumunda da hem kendi günahını hem de öldürme günahını yükleneceği ikazını da yapmıştır. Bu, öldürmenin çok eski zamanlardan beri günah olduğunun bilindiğini gösteren bir delildir. Bu ayette yasaklanan, kasten adam öldürme meselesidir. Bu bağlamda başkasının canına kıyma, tüm şeriatlarda yasaklanmış, fakat ilk devirden Tevrat'a gelinceye kadar bu suça ne tür bir ceza verildiği belli değildir. Suçun olduğu yerde ceza da her zaman vardır.

Hız. Musa'nın istemeyerek bir Kıpti'yi öldürdüğüne değinilmiştir. Hz. Musa, aslında saldırganı defetmek, zayıfa da yardım etmek amacındaydı. Fakat saldırganı attığı bir tokat ölümüne neden olmuştur.²⁴ İslam hukukunda buna kasta benzer öldürme veya hatayla öldürme denilmiştir. Hz. Musa, yaptığı işten pişman olmuş ve bundan böyle mücrimlere asla yardımcı olmayacağını deklare etmiştir. Bu olaydan sonra Hz. Musa'ya yönetimin kendisini öldürüleceği haberi bildirilmiş ve o da onlardan

¹⁷ el-Kelvezânî, *et-Temhîd fî Usûli'l-Fıkh*, c. II, s. 418. Ayrıca bkz. ed-Dervîş, *Şerâiu's-Sâbika*, s. 443-444.

¹⁸ Bkz. el-Bakara, 2/30.

¹⁹ Bkz. el-Mâide, 5/27-30.

²⁰ Döndüren, "Adam Öldürmek", *ŞİA*, c. I, s. 33-35.

²¹ el-Buhârî, *Diyât*, 2/6867; en-Nesâî, *Tahrîmu'd-Dem*, 1/3995.

²² Bkz. el-Mâide, 5/32.

²³ Bilgi için bkz. el-Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ (ö. 1979), *Tefhîmu'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Çev. Heyet, İnsan Yay., 2. bs, İstanbul 1991, c. I, s. 337. Ayrıca bkz. el-Begâvî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' (ö. 516/1122), *Meâlimü't-Tenzîl*, Tah. Muhammed Abdullah en-Nemr, Daru Tayyibe, Riyad, c. III, s. 41-45; el-Beydâvî, Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî (ö. 691), *Envâru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vîl*, Tak. M. Abdurrahman el-Mura'shîlî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1418/1998, c. II, s. 123-124; Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, Anadolu Yay., İstanbul 1986, c. IV, s. 1658; İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh (ö. 533/1138), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Tah. Ali el-Becâvî-İsâ Bâbî, 2. bs, Mısır 1967, c. II, s. 85-87; İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (ö. 774/1342), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Tah. Sâmî b. Muhammed es-Selâme, Dâru Tayyibe, 2. bs, Riyâd 1420/1999, c. III, s. 82-92; Ateş, *Kur'ân Ansiklopedisi*, c. I, s. 1105-121.

²⁴ Ayet için el-Kasas, 28/15-16 ve 33.

kaçmıştır.²⁵ Hz. Musa'nın bu fiili, kisasını gerektirmez. Çünkü normalde bir tokat ve yumruk, insanı öldürmez. Mısır hükümeti ve halkı, bu olayı asla onun yüzüne vurmamıştır. Allah da onun günahını bağışlamıştır. İşlediği bu günah da peygamberliğinden evvel yaşanmıştır.

Kur'ân, kısasla ilgili hükmün Tevrat'ta yer aldığını bildirmiştir. Tevrat'ın gönderildiği topluma, kasten adam öldürmelerde sadece kısas hakkı tanınmıştır. Tevrat'ta diyete izin verilmemiştir. İncil'de ise sadece affetme yetkisi verilmiştir. Ayette²⁶ bahsedilen تخفيف /tahfif'in manasının, sizden öncekilere farz kılınan kısasla ilgili durumlardan bir kısmının hafifletilmesi²⁷ olduğu dile getirilmiştir. Yani, Tevrat'a göre maktulün yakınları, sadece kısas isteyebiliyorlar, İncil'e göre sadece affetme hakkına sahiptiler. İslam, buna kısası ve diyeti eklemiş ve böylece ağırlık kaldırılmıştır. İslam'a göre maktulün yakınları, kısas isteyebilir, kısastan vazgeçip diyet talep edebilir veya tümüyle affedebilir.²⁸

Bu ayet, bilginlerce zimmîyi öldüren bir müslümanın kısas ilkesi gereği öldürüleceğine dayanak kabul edilmiştir.²⁹ Bu bağlamda "Bu söylenenler, rabbinizden bir hafifletme ve bir rahmettir."³⁰ ayeti "Allah, kısasta size genişlik tanımış, diyet ya da kısastan sadece birine sizi zorlamamıştır. Çünkü o, Yahudilere kısası emretmiş, Hıristiyanlara da diyeti farz kılmıştır."³¹ biçiminde tefsir edilmiştir. İslam'ın muhatap aldığı toplum ise kısas, diyet ve affetme hususlarında serbest bırakılmıştır.³²

Hz. Musa, salih kul ile bir yolculuk yapmıştır. Bu seferde yol arkadaşı salih kulun bir ğulamı öldürmesinden, Hz. Musa'nın buna tepki vermesinden ve salih kulun delikanlı neden öldürdüğünden Kur'ân'da söz edilmiştir.³³ Salih kul çocuk için ğulam, Hz. Musa ise zâkiye ifadesini kullanmıştır. Bu ifade ona göre o ğulamın günahsız olduğunu gösterir.³⁴ O, salih kula bir cana karşılık olmaksızın bir canı nasıl öldürebilirsin itirazından, Hz. Musa'nın cana karşılık canın kısas edileceğini hatırlattığı anlaşılmıştır. Bu, kısas olayının kendisidir. Bir de elçinin biğayri zekiyye / bir cana karşılık olmaksızın sözü, delikanlı, öldürdüğü bir cana karşılık kısas yoluyla öldürülmüş

²⁵ Bkz. el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (ö. 671/1273), *el-Câmi' Li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Tas. Hişâm Semîr el-Buhârî, Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2. bs, Riyad 1423/2003, c. XIII, s. 262-266.

²⁶ el-Bakara, 2/178.

²⁷ Hadis için bkz. el-Buhârî, Diyât, 8/6881; en-Nesâî, Kasâme, 27/4781, 28/4782.

²⁸ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 244 ve s. 255.

²⁹ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. VI, s. 192.

³⁰ el-Bakara, 2/178.

³¹ Bkz. el-Mahallî, Celaluddin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim (ö. 864/1459) - es-Suyûtî, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed b. el-Hudayrî (ö. 911/1505), *Tefsiru'l-Celâleyn*, Salah Bilici Kitabevi Yay., İstanbul (trs), c. I, s. 25. Diyetin bulunmadığı bilgisi için bkz. Ekinci, *Önceki Şeriatlar*, s. 231-232; ed-Dervîş, *Şerâiu's-Sâbika*, s. 443.

³² et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/823), *Câmiu'l-Beyân An Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Tah. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Dâru Hicr, 1. bs, Kahire 1422/2001, c. VI, s. 259; el-Buhârî, Tefsir, 23/4498 ve 4500.

³³ el-Kehf, 18/74 ve 80-81.

³⁴ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 20-21.

olsaydı bir şey demeyeceğini göstermiştir. İbn Abbas'a göre ğulamın yol kesicilik yaptığı için öldürülmüştür.³⁵

Hz. Musa kıssasında adam öldürmeyle ilgili bir bölüm daha vardır. Bu bölümde, faili meçhul cinayette katilin bulunmasına yönelik olarak bir inek kesilmesi emredilmiştir.³⁶ Kıssada katilin bulunması için gerekli bir işleme temas edilmiştir. İneğin kesilmesiyle katil tespit edilmiş ve herhalde kısas yoluyla öldürülmüştür. Bu bağlamda inek kıssasıyla Hz. Musa'nın şeriatında kısas hükmünün bulunduğu ve fitnenin kısasla önleneyeceği hatırlatılmak istenmiştir.³⁷

Yakıt, ğulamla ilgili ayete şu değerlendirmeyi yapmıştır. Normalde ğulam, hep denildiği üzere çocuk değil, aksine evlat, delikanlı manasındadır. Burada hiçbir hukuk sistemine uymayan ve özellikle ilahi hukuka aykırı bir yorum söz konusudur. O da gelecekte işlenecek bir fiile, önceden ağır cezanın verilmesidir. Bağlamın semantik bir analize tabi tutulmaması bu tür tercüme hataları ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan ayet, '*Delikanlıya gelince, anası-babası mümin idiler. Onun onları küfre ve isyana sevk etmekte oluşunu uygun görmedik.*' şeklinde tercüme edilmelidir. Buna göre delikanlı, salih kulla karşılaşana kadar o suçu işlemiştir ve işlemeye de devam etmektedir. Delikanlı, mümin değildir ve burada, dinsizin dindara baskı yaptığı ifade edilmiştir. Bu, ilahî hukuka göre katli gerektiren bir fiildir. Sonuçta delikanlıyı, salih kul infaz etmiş ve bu, bir sabiye değil reşide uygulanmıştır.³⁸ Bu bağlamda ğulamın yol kesici olmadığı ve dindar anne-babasına baskı yaparak onları dinden uzaklaştırmaya çalıştığı anlaşılmıştır.

Adam öldürme meselesinde Kur'ân kısası farz kılınmıştır.³⁹ Hz. Muhammed, elçi olarak görevlendirildiğinde Hıristiyanların sadece affetme, Yahudilerin sadece kısas hakkı olduğu açıklanmıştır. Araplar, diğer din ehlerinden öğrendikleri uygulamayı benimseyerek bazen kısası bazen de diyeti öncelemişlerdir.⁴⁰ Bunlar, onların esaslı bozulmuş bir metne dayandıklarının apaçık göstergesidir. Bir ayete⁴¹ göre Yahudiler, Tevrat'ın hükümlerini tatbik etmemişlerdir.⁴² Uygulamadıkları hükmün kısas olduğu dile getirilmiştir.⁴³

Önceki şeriatlarda insanın kendisini bir şekilde öldürmesi de haram kılınmıştır. Kur'ân kıssalarında veya bütününde bu duruma doğrudan veya dolaylı olarak değinen

³⁵ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 22.

³⁶ el-Bakara, 2/67-73.

³⁷ Yıldırım, *Asrın Kur'ân Tefsiri*, c. I, s. 219-220.

³⁸ Yakıt, İsmail, "Doğru Bir Kur'an Tercümesinde Semantik Metodun Önemi", 1-5 Kasım 1993 I. Din Şurası Dini Yayınlar Komisyonu I. Tebliği, DİB Yay., Ankara 2007, s. 23-24.

³⁹ Bilgi için bkz. el-Bakara, 2/178.

⁴⁰ Bkz. Yazır, M. Hamdi (ö. 1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat ve Dağ, 3. bs, İstanbul 1979, c. I, s. 600; el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 233; el-Cassâs, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er-Razi (ö. 370/980), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Tah. M. es-Sâdık Kamahâvî, İhyâit-Türâsî'l-Arabî, Beyrut 1985, c. I, s. 163.

⁴¹ el-Mâide, 5/33.

⁴² İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 620.

⁴³ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. VI, s. 188; el-Cassâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. IV, s. 92. İlahi dinlerde kısas konusu için Mevlüt Tüfekçioğlu tarafından 1995'te Selçuk ÜSBE hazırlanmış "İlahi Dinlerde Kısas" ve yine Fekri Şaban tarafından 1995 yılında Marmara ÜSBE hazırlanmış olan "İslam Hukukunda Kısas Cezalarında Denklik İlkesi" adlı yüksek lisans çalışmalarına bakılabilir.

bir ayet yoktur. Ancak hadislerde bu konuda bir olaydan söz edilmiştir. Hz. Peygamber "Sizden öncekilerden yaralanan bir kişi vardı. Acısına katlanamadı. Derken bir bıçak aldı ve elini yaraladı. Kanı durmaksızın akararak en sonunda öldü. Bu kul hakkında Allah 'Kulum bana kendini acele ederek getirdi. Bu yüzden ben ona cenneti haram kıldım.' buyurdu."⁴⁴ demiştir.⁴⁵ Kur'ân kıssaları bağlamında mesele incelendiği için hadisin detayına girmiyoruz. Yine de önceki şeriatlarda olan ve bizim şeriatımızın da onayladığı öldürmenin haramlığı ve intiharın yasaklanması, İslam'daki hükümlerle benzerlik göstermiştir.⁴⁶

1.2. Kasâmenin Tarifi ve Önceki Şeriatlardaki Durumu

İslam hukukunda cezaların şahsiliği ilkesinin iki istisnası vardır. Biri âkile⁴⁷ diğeri ise kasâmedir. Kasâmede katili bulunmayan fail-i meçhul cinayetlerde cesedin bulunduğu mahalle halkına diyetin ödettirilmesidir.⁴⁸

Kasâme sözlükte yemin etmek, yemin eden topluluk, barış ve yüz güzelliği anlamlarına gelmektedir. İslam hukukunda failin kesin bir şekilde belirlenemediği bir cinayet işlendiğinde suç mahallinden sınırlı sayıda bir topluluğun haklarındaki suç isnadını defetmek veya maktulün yakınlarının suç isnadında bulunmak amacıyla mahkeme huzurunda yaptığı özel yemindir.⁴⁹ Kasâme, öldürme olayının özel bir yöntemle ortaya çıkarılmasıdır.⁵⁰

Şöyle de denilmiştir. Kasâme, faili meçhul cinayetlerde ölünün bulunduğu mahalle halkından elli kişinin Allah'a yemin etmesini ifade eden bir hukuk terimidir.⁵¹ Onlar, yemin sözlerinde maktulü öldürmediklerini ve öldüreni de görmediklerini söylerler. Hukukta buna kasâme adı verilir. Bu, ölünün velisini hakkıdır ve yöre halkından elli erkeği seçmek de onun işidir. Çoğunluğa göre maktulün yakınları, cinayeti çözemezlerse suçluya beddua ederler.⁵² Bu hukuki işlemin amacı, insanın

⁴⁴ el-Buhârî, Ehâdîsu'l-Enbiyâ, 50/3463, Cenâiz, 83/1363-1364; Müslim, İman, 47/113.

⁴⁵ ed-Dervîş, eş-Şerâiu's-Sâbika, s. 453.

⁴⁶ Bilgi için bkz. ed-Dervîş, eş-Şerâiu's-Sâbika, s. 454; İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali (773-8529, *Fethu'l-Bârî Bişerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Tah. Muhiddin el-Hatib, Dâru'l-Marife, Beyrut, c. VI, s. 500. Ayrıca Kur'ân'da intiharın haramlığı en-Nisâ, 4/29-30. ayetlerde geçmektedir. İntiharla ilgili eserlerde yer verilmiştir (bkz. el-Buhârî, Tıb, 56/5778; Müslim, İman, 47/109; en-Nesâî, Cenâiz, 12/1965.

⁴⁷ Akile failin yakın akrabaları olup, kasta benzer ve hata sonucu adam öldürme suçlarında ve müessir fiillerde diyetin ödenmesinde faile yardımcı olan kişilerdir. Pamir, Aybars, "İslâm ve Osmanlı Hukuku'nda Kasâme Müessesesi", *Ankara Ü. Hukuk F. Dergisi*, Cilt: 54, Sayı: 4, Yıl: 2005, s. 351; Erturhan, "Suçla Mücadele Yöntemleri", s. 135-136.

⁴⁸ Pamir, "Kasâme Müessesesi", s. 351. Ayrıca bkz. Erturhan, "Suçla Mücadele Yöntemleri", s. 136; ed-Dervîş, eş-Şerâiu's-Sâbika, s. 450-451; Kayhan, *Kur'ân Kıssalarının Kritiği*, s. 232-234.

⁴⁹ Bardakoğlu, Ali, "Kasâme", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul 2001, c. XXIV, s. 528. Ayrıca bkz. Pamir, "Kasâme Müessesesi", s. 344.

⁵⁰ ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. VI, s. 393. Ayrıca bkz. Zuhaylî, Vehbe, *et-Tefsîru'l-Münir fi'l-Akide ve's-Şeria ve'l-Menhec*, Dâru'l-Fikr, 10. bs, Dimeşk 1430/2009, c. I, s. 211.

⁵¹ İbn Kudâme, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed (ö. 620/1223), *el-Muğni*, Tah. Abdulmuhsin et-Türkî-Muhammed b. Hulv, Dâru Âlemi'l-Kütüb, 3. bs, Riyad 1418-1997, c. XII, s. 189-192.

⁵² Bardakoğlu, "Kasâme", *DİA*, c. XXIV, s. 528-539. Ayrıca bkz. Döndüren, "Kasâme", *ŞİA*, c. III, s. 312; el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. I, s. 457; İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. XII, s. 189-192.

canını korumak, kan dökülmesini önlemek ve suçlunun cezasız kalmamasını sağlamaktır.⁵³

Kasâmenin başka millet ve dinlerde olduğu ve Yunanlılar, Yahudiler, Araplar ve Ortaçağ İngiltere'sinde bile uygulandığı dile getirilmiştir.⁵⁴

Kasâmenin temelini Sami geleneğine kadar uzandığı belirtilmiştir. Eski Ahit'teki faili meçhul cinayetlerde failin bulunması için daha önce işe koşulmamış bir genç ineğin boğazlanması ve maktulün bulunduğu en yakın şehrin yaşlılarının bu ineğin üzerinde ellerini yıkayarak ellerinin kan dökmediğine ve gözlerinin onu görmediğine yemin etmeleri usulünden söz edilmesi, onun Yahudi hukukunda olduğunu gösteren işarettir.⁵⁵

Hz. Peygamberin cahiliye döneminde uygulanan kasâmeyi, İslâm'da özüne dokunmadan, kimi değişiklikler ekleyerek aynen sürdürmüştür. Zira Arap toplumunun kendi başına veya geçmiş bir örneği olmadan kasâme ilkesini icat etmiş olması düşünülemez. Bu uygulamanın bir alt yapısı vardır. İslam, daha önce Araplarda da var olan kasâme müessesesini ıslah etmiş, kendi hukuk düzeninin bir parçası kılmış ve esasen mağduru korumanın bir çıkar yolu saymıştır.⁵⁶ Cahiliye devrinde bilinen, kaynaklarda örnekleri mevcut olan ve ara sıra uygulanan kasâmeye Kur'ân'da temas edilmez. Hadis mecmualarında Hz. Peygamberin kasameyi Cahiliye devrindeki şekliyle devam ettirdiği rivayetleri yer almıştır. Kasâme, hadis orijinli hukuksal bir ispat işlemidir. Bu ispat olayının önceki dinlerde de var olduğunu sunular örnekler ve değinilen uygulamalar aracılığıyla rahatlıkla söylenebilir. Ebu Talib'in, Ben-i Haşim'den bir işçinin öldürülmesi üzerine zanlı şahsın kabilesinden 50 kişiye yemin ettirdiği rivayet edilmiştir.⁵⁷ Hadis kitaplarında kasâmeye ayrı bir bölüm ayrılmıştır.

Bir sahabi, Hz. Peygamber'in cahiliye döneminde uygulanan biçimine dokunmadan kasâmeyi aynen devam ettirdiğini dile getirmiştir.⁵⁸ Hz. Peygamber, "Kasâme hariç, iddia edene delil getirmek ve inkâr edene ise yemin yapmak gerekir."⁵⁹ buyurmuştur. Medine döneminde kasâme yoluyla ceza uygulanan Yahudi kabilesi, Hz.

⁵³ Döndüren, "Kasâme", *ŞİA*, c. III, s. 312; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. I, s. 23. Ayrıca bkz: Erturhan, "Suçla Mücadele Yöntemleri", s. 136-138.

⁵⁴ Bilgi için bkz. Pamir, "Kasâme Müessesesi", s. 343.

⁵⁵ Bardakoğlu, "Kasâme", *DİA*, c. XXIV, s. 528. Ayrıca bkz. Tesniye, 21/1-9.

⁵⁶ Pamir, "Kasâme Müessesesi", s. 355. Ayrıca bkz. Ateş, Ali Osman, *İslam'a Göre Cahiliye Devri ve Ehl-i Kitap Örf ve Âdetleri*, Beyan Yay., 1. bs, İstanbul 1996, s. 426.

⁵⁷ Bardakoğlu, "Kasâme", *DİA*, c. XXIV, s. 528. Ayrıca bkz. İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed (ö. 245/859), *Kitâbu'l-Muhabber*, Tas. Eliza Leyhton Şuteytir, Dâru'l-İfâkî'l-Cedîde, Beyrut, s. 335.

⁵⁸ Hadis için bkz. el-Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 27/3845; en-Nesâî, *Kasâme*, 2/4707.

⁵⁹ el-Buhârî, *Rehn*, 6/2514; el-Beyhakî, Ahmed b. Huseyn b. Ali (ö. 458), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Tah. M. Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. bs, Beyrut 1424/2003, Da'va/Beyyinât, 21201-21203, *Kasâme*, 16445. Ayrıca bkz. eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (1173-1250), *Neylü'l-Evtâr Min Esrâri Münteka'l-Ahbâr*, Tah. Muhammed Suphî b. Hasen Hallâk, Dâru İbni'l-Cevzî, 1. bs, Riyad 1427, c. VII, s. 39; ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, c. VI, s. 394.

Musa'nın verdiği hükmün aynısıyla Hz. Peygamberin kendilerine hükmettiğini söylemiştir.⁶⁰

Kasâme uygulaması sonucunda kısasa mı yoksa diyete mi hükmedileceği alimler beyninde tartışmalıdır. Bir grup fakih, kasten öldürmelerde kasâme yoluyla kısasa, diğer grup ise diyete hükmedileceğini söylemiştir. Her görüş sahibi, hadis ve uygulamalardan delillerini sıralamışlardır.⁶¹

Mekke döneminde Abdullah b. Sehl, Hayber'de meçhul bir cinayete kurban gitmiş, Hz. Peygamber önce davacılarından iki şahitten, sonra da Yahudilerden yemin istemiştir. Yahudiler yemin etmeyince davalılardan yemin etmelerini istemiştir. Sahabe de bu yönde uygulama yapmıştır.⁶²

Kasâmenin önceki şeriatlarda olduğuna ilişkin örnek, Bakara suresindeki inek kıssasıdır.⁶³ Bu kıssada fail-i meçhul öldürme olayında bir ineğin kesilmesi, öldürme yerinin yakınında oturan yaşlılarının ellerini kesilen inek üzerinde yıkaması, bu arada maktulün kanını dökmediklerine ve katili görmediklerine dair yemin etmeleri emredilmiştir. Toplum, müşterek sorumluluktan kurtulmuştur.⁶⁴ Bakara'da geçen bu işlemin, Hz. Musa'nın şeriatında olduğu açıklanmıştır.⁶⁵ Ben-i israil beyninde vuku bulan fail-i meçhul bir cinayette katilin teşhisi için yemin unsuruna yer verilmeden ineğin kesilmesine temas edilmiştir.⁶⁶

Zemahşerî'de ayetin tefsirinde bir öldürme olayından, maktulün başka bir yere atılmasından ve halktan katilin bulunmasını isteyen amcazadelerden söz edilmiştir.⁶⁷ Zuhaylî, bu inek kıssasında şeru men kablenâ ilkesinin bizim için şeriat olduğuna ilişkin bir delil olduğunu söylemiştir.⁶⁸ Burada mevcut Tevrat'ın sıhhatli bir nüshası bulunduğu veya olayın detayı hakkında malumata sahip olduğu için olayın ayrıntısına girilmemiştir.⁶⁹

Kasâmenin birey ve toplum açısından bir çok yararı vardır. Ona göre bu müessese, bir bölgede yaşayan insanlar arasında sosyal kontrolün sağlanmasını öngörmüştür. İnsanlar, birbirlerini kontrol etmek ve aralarında dayanışma sağlamakla suçun işlenmesini önlemiş olurlar. Bu uygulama işlenen suç cezasız bırakmamış, suçtan zarar görenin yakınları fail-i meçhul sebebiyle zarar görmemiş ve hasarın tazmini

⁶⁰ en-Nesâî, Kasâme, 2/6884.

⁶¹ Bardakoğlu, "Kasâme", *DİA*, c. XXIV, s. 530. Ayrıca bkz. Müslim, Kasame 7/1670.

⁶² Bardakoğlu, "Kasâme", *DİA*, c. XXIV, s. 529. Rivayet için bkz. Ebû Dâvûd, Diyât 8/4521.

⁶³ Ekinci, *Önceki Şeriatlar*, s. 221; el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. I, s. 462.

⁶⁴ Esed, Muhammed (1900-1990), *Kur'ân-ı Kerim Mesajı Meal-Tefsir*, Çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yay., 5. bs, İstanbul 1999, c. I, s. 20, not 53.

⁶⁵ Bkz. Esed, *Kur'ân-ı Kerim Mesajı Meal-Tefsir*, c. I, s. 20, not 53.

⁶⁶ Bardakoğlu, "Kasâme", *DİA*, c. XXIV, s. 528.

⁶⁷ ez-Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ömer (467-538), *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâ mizî't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl*, Tah. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali Muhammed Muavviz, Mektebetü'l-Ubeykân, 1. bs, Riyad 1418/1998, c. I, s. 285.

⁶⁸ ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, c. I, s. 211.

⁶⁹ Karaman, Hayrettin ve Arkadaşları, *Kur'ân Yolu*, TDV Yay., 1. bs, Ankara, c. I, s. 73.

yapılmıştır. Bugün uygulanamayacağını⁷⁰ söyleyen Pamir, fail-i meçhul cinayetlerin nasıl çözüleceğine dair bir öneri getirmemiştir. İslam'da uygulama halen yürürlüktedir.

Ayetin tefsirinde farklı bazı izahlar da yapılmıştır. Biz kipi, Hz. Musa şeriatındaki meçhul birinin işlediği cinayete biçilen toplumsal sorumluluk ilkesine işaretir. O, Kur'ân'da ve hadiste yer almadığı için ineğin dirilmesi olayını, tümünden reddetmiştir. Sonuçta *فلنا اضربوه ببعضها* ibaresinin karşılığı, çözümlenmemiş kimi cinayet vakalarına bu prensibin uygulanmasıdır. Bilinmeyen şahısların işlediği cinayetlerdeki toplumsal sorumluluk ilkesi, sadece bazı vakalara uygulanabilir. Bu, kasâmenin, önceki ümmetlerde varlığının delilidir.⁷¹

Bakara suresi 67. ayetinin⁷² ben-i israil arasında işlenen fail-i meçhul cinayet neticesinde gelen ilahi emre işaret olduğu⁷³ da söylenebilir. Bu konuda Tevrat'ta şöyle bir açıklama yapılmıştır. "O şehrin ihtiyarları, maktule en yakın olanlar, vadide kesilen ineğin üzerinde ellerini yıkayacak ve ellerimiz bu kanı dökmemiş ve gözlerimiz onu görmemiştir diyeceklerdir. Kurtardığın kavme bağışla ve onu arasında suçsuz kan bırakma!"⁷⁴

İslamoğlu, ayetin son bölümünü tıpkı Esed gibi tercüme etmiş ve şu açıklamayı yapmıştır.⁷⁵ Bu olay, fail-i meçhul cinayetleri çözümlene yöntemidir. Bir cinayet işlendiğinde katil tespit edilemez ve maktul yerleşim birimine yakın bir yerde bulunursa, halktan gelip ineğin üzerinde elini yıkayan, cinayeti işlememiş sayılacaktır. Yapmayan veya kaçınanın katil olduğu anlaşılacaktır.⁷⁶

Bakara'da geçen ölüyü diriltme⁷⁷ ayetinin, bir insanın yaşamını kurtaranın, aslında bütün insanlığı kurtarmış sayılacağına ve kısasa karşılık kısasla bir insanı öldürmenin diğer insanların hayatlarının kurtuluşuna vesile olacağına işaret eden diğer ayetlerle birlikte değerlendirilmelidir. Bu bağlamda ayet, kesin deliller olmadan birinin cinayet suçundan yargılanıp ölüme mahkum edilmesinin önüne geçmenin ölüyü diriltmek olduğunu ifade etmiştir. Ölüm cezası verilecek bir yargılamada yapılacak hata, telafi edilemez.⁷⁸

⁷⁰ Pamir, "Kasâme Müessesesi", s. 358.

⁷¹ Esed, *Kur'ân-ı Kerim Mesajı Meal-Tefsir*, c. I, s. 22, not 56-57.

⁷² İslamoğlu ayete "Hani fail-i meçhul bir cinayet işlendiği bir zamanda Musa kavmine 'Allah size bir kurban kesmenizi emrediyor' demişti." anlamını vermiştir.

⁷³ İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'ân-ı Kerim*, Düşün Yay., 2. bs, İstanbul 2008, s. 27.

⁷⁴ İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 27'den naklen Tesniye, 21/6-8.

⁷⁵ "Bu maksatla dedik ki: Bu (prensibi) bu türden (çözümlenmemiş cinayet olaylarından) bazılarına da uygulayın!" İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 28.

⁷⁶ İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 29.

⁷⁷ "Allah, aklınızı kullanabilesiniz diye ölüyü işte böyle diriltir." el-Bakara, 2/72.

⁷⁸ İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 29.

2. Namus ve Haysiyete Karşı İşlenen Suçlar

2.1. Zinanın Tarifi ve Önceki Şeriatlardaki Cezası

Meşru olmayan cinsel ilişki şeklindeki sözlük anlamıyla dini alandaki anlamı esasen farklı değildir.⁷⁹ Zina, bir erkeğin evli olmadığı bir kadınla nikâhsız veya haksız olarak ilişkide bulunmasıdır. Bir erkeğin bir kadına akde veya haklı bir sebebe dayanmaksızın cinsel temasta bulunması olarak da tanımlanmıştır.⁸⁰ Ayet⁸¹ ve sünnette kesin bir dille yasaklanmıştır.⁸² Zinanın cezasında evli olup olmama ayrımı yapılmıştır. Bu açıdan kız ya da erkek bekârlara verilen yüz değnek cezası ayetle emredilmiş ve ulema bunu sadece bekârlara hasretmiştir.⁸³

Zina eden evli kadın veya erkeğin taşlanarak öldürme anlamındaki recim cezasından Kur'ân'da açıkça bahsedilmediğinden recim⁸⁴ hükmü, Hz. Peygamberin hadislerine ve uygulamalarına dayandırılmıştır. Bazılarınca lafzının mensuh, hükmünün baki olduğu iddia edilen recim ayetinin varlığı ve yorumu derin tartışmalara yol açmış, neticede böyle bir ayetin lafız olarak hiç mevcut olmadığı görüşü hakim olmuştur.⁸⁵ Zina fiili işleyen kişilerin evli veya dul olmaları durumunda verilecek ceza, recimdir ve Hz. Peygamberin evlilere bu cezayı uygulandığı tevatür yoluyla sabittir.⁸⁶

"İnsanlık tarihinde zinanın serbest olduğu çok az toplum görülmüştür. Zina kadim bir suçtur. Bu suça karşı çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmış, töreler, gelenekler kurallar konmuş; gerek aile gerekse topluluk hayatında bu suça karşı çeşitli tedbirler alınmıştır. Buna rağmen zinanın tamamen önlendiği söylenemez. Her dönemde bu fiil işlenmiş olsa da, bunun yasal çerçevede suç olmaktan çıkarılması ancak modern zamanlarda rastlanan bir sapmayı ifade eder."⁸⁷

Zina için uygun görülen yüz değnek cezasında bir çok hikmet vardır. Evrensel ahlaki değerlerin korunması, İslam'ın iffet ve hayaya önem vermesi, yokluğunun bir çok

⁷⁹ Esen, Hüseyin, "Zina", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul, c. XLIV, s. 440.

⁸⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. XII, s. 307-308. Ayrıca bkz. el-Kâsânî, *el-Bedâiu's-Sanâi'*, c. IX, s. 275; ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. VI, s. 26-38; Döndüren, Hamdi, "Zina", *ŞİA*, Şamil Yay., 1. bs, İstanbul 1990, c. VI, s. 377-382. Ayrıca bkz. el-Mevsûâtü'l-Fıkhıyye, "Zinâ", *Metâbiu Dâri'l-Afve*, 1. bs, 1412/1992, c. XXIV, s. 18-30; Kayhan, *Kur'ân Kıssalarının Kritiği*, s. 234-237.

⁸¹ en-Nûr, 23/2; el-İsrâ, 17/32; el-Furkân, 25/68.

⁸² el-Buhârî, *Diyât*, 2/6878.

⁸³ Bkz. en-Nûr, 23/2; el-A'râf, 7/20-22.

⁸⁴ el-Mevsûâtü'l-Fıkhıyye, "Recm", *Metâbiu Dâri'l-Afve*, 1. bs, 1412/1992, c. XXII, s. 124.

⁸⁵ Esen, "Zina", *DİA*, c. XLIV, s. 443.

⁸⁶ Zina eden evli erkek ve kadına recim cezası uygulandığına dair örnekler vardır. Mesela, işverenini eşile zina eden bekâr işçiye yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, kadına ise recim cezası uygulanmıştır. Zinasını dört defa ikrar eden Maiz b. Malik'e recim cezası kesilmiştir. Gamidiyeli evli kadın, zina suçundan dolayı recim cezasına çarptırılmıştır. Evli olan bir yahudi erkeği ile kadını, zina sebebiyle taşlanarak yani recim cezası verilerek öldürülmüştür. Kanaatimize göre recmi kabul etmeyenlerin de haklılık payı vardır. İslam, zinaya değnek cezasını uygun görmüştür. Çünkü Nisâ suresinin 27. ayeti, zina eden cariyyeye, hürlere verilen cezanın yarısı kadar ceza verileceğini amirdir. Recim cezasının yarısı yoktur. Bu bağlamda en son emredilen ve uygulanan ceza, recim cezası değil, celde cezasıdır. Esen, "Zina", *DİA*, c. XLIV, s. 443.

⁸⁷ Erturhan, "Suçla Mücadele Yöntemleri", s. 110, 68. dipnot.

suçun işlenmesine sebep olması, ailenin körelmesi, hasımlıkların artması, akrabalık aile ve hısımlık bağlarının yok olması, toplumsal suçların artması gibi hususlar sayılabilir.⁸⁸

Hadislerde zina suçuna verilen cezalara, zina vakıalarına, zina iftiralarına, iftiranın cezasına dair örnekler ve rivayetler vardır. Ancak biz konuyu kıssalarla sınırlı tuttuğumuzdan bu hususlara girmek istemiyoruz.⁸⁹

Kur'ân kıssalarında hem zina hem de zina isnadına dair bazı bilgiler mevcuttur. İlk olarak Hz. Yusuf kıssasından söz etmek gerekir. Bu açıdan Kur'ân'da Hz. Yusuf'a zina iftirası yapıldığından söz edebiliriz. Evli olmasına rağmen kraliçe, ona birlikte olmayı teklifinde bulunmuş, fakat o kadının isteğinden kaçınmıştır. Kadına arzusunda eremeyince bu kez ona zina iftirası ithamında bulunmuştur.⁹⁰

Aziz'in karısı, Hz. Yusuf'u çirkin bir fiile davet etmiş, fakat o, zinaya bulaşanların felah bulamayacağını belirtmiştir.⁹¹ Kurtubî, ayette geçen الفحشاء kavramını zina ve cima ile açıklamıştır.⁹² Yine bir diğer ayette geçen سونا ifadesi, zina ile tefsir edilmiştir.⁹³ Kocasına kapıda yakalanan kraliçe, düştüğü kötü durumu kurtarmak için Yusuf'a zina iftirasında bulunmuştur. Zinanın sübutu, kişinin ikrarına veya bir şahidin tanıklığına bağlıdır. Kadın, düştüğü zor pozisyondan kurtulmak için bir mazerete, Hz. Yusuf ise kendini temize çıkarmak için bir tanığa ihtiyaç duymuştur. Ev halkından bir şahidin tanıklığıyla, Hz. Yusuf temize çıkmıştır.⁹⁴

Zina cezasına ek olarak Kur'ân'da bir de zina iftirasına verilen cezadan da söz edilmiştir. İlgili ayette "Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkardırlar."⁹⁵ buyrulmuştur. Bu bakımdan ayette dile getirilen cezaya İslam'da kazif suçu, cezasına da kazif haddi denilmiştir.

Yusuf kıssasının bir bölümünde zina isnadının ve iftirasının⁹⁶ varlığından söz edilebilir. İslam hukukunda buna kazif haddi denilmiştir. Kazif, iffetli bir kimseye zina iftirasında bulunma anlamına gelen bir fıkıh terimidir. Kazif suçunda zina isnadı, iftira atılanın muhsan olması ve isnadın kasıtlı yapılması gibi üç unsur vardır.⁹⁷ Bu kıssada Aziz'in karısının kazif suçunu işlediği açıktır. Kazif suçunun unsurları bu olayda gerçekleşmiştir. Ancak buna verilen ceza konusunda bir bilgiye sahip değiliz. Çünkü bu toplum, müslüman bir toplum değildir ve rivayetlerde kadına bir ceza verildiğine dair bir bilgi yoktur. İslam'a göre bu suçun cezası, 80 değnektir. Bir kocanın karısı aleyhinde

⁸⁸ Erturhan, "Suçla Mücadele Yöntemleri", s. 108-111.

⁸⁹ Hadislerde şeru men kablenâ konusunda bir çalışma yapılabilir.

⁹⁰ Yusuf, 12/23-29. Kur'ân'a göre Yusuf kaçarken Potifar'ın karısı gömleğini arkadan yırtmış, ancak kapıda kocası ile karşılaşmıştır. Harman, Ö. Faruk, "Yûsuf", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul, c. XLIV, s. 1.

⁹¹ el-Beğavî, *Meâlimu't-Tenzîl*, c. IV, s. 227; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. III, s. 47.

⁹² el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. IX, s. 162 ve 170.

⁹³ el-Beğavî, *Meâlimu't-Tenzîl*, c. IV, s. 235.

⁹⁴ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. IX, s. 172.

⁹⁵ en-Nur, 24/4.

⁹⁶ Zina iftirasıyla ilgili ayet için bkz. en-Nur, 24/4.

⁹⁷ Bilgi için bkz. Aktan, Hamza, "Kazf", DİA, TDV Yay., 1. bs, Ankara 2002, c. XXV, s.148-149.

zina isnadında bulunması veya tersi durumu bunun tek istisnasıdır ve lian sonucu ceza tespit edilir.

İslam, zina edene 100 değnek cezasını Kur'ân'da emretmiştir. Recim cezasını ise emretmemiştir. Fakat Derviş'e göre İslam'da da zina eden evlilere, "şeru men kablenâ" ilkesi dikkate alınarak recim cezası verilmelidir. İttifakla rivayet edilen bir hadise⁹⁸ göre Hz. Peygamber zina eden iki Yahudi'ye recim cezasını uygulamıştır. Bu bağlamda önceki dinlerde recim cezasının varlığı, Hz. Peygamberin haber vermesi ve onaylamasıyla sübut bulmuştur. Bu durum, recim cezasının gerçek olduğuna, değiştirilen ve tahrif edilen hükümlerden olmadığına işaret eder. Burada Hz. Peygamberin zina eden iki Yahudi'yi İslam'ın hükmüne veya Tevrat'a göre recmettiğini söylemek durumu değiştirmez. Zira hükmün Tevrat'ta olduğu ortaya çıkmış olmaktadır. İslam'da da olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Nitekim Hz. Ömer'in bu konudaki bildirimini de recmin İslam'da varlığına delildir.⁹⁹ Hz. Peygamber, zina fiiline recim cezasını uyguladığına göre Tevrat'ın bu hükmü bizim dinimiz içinde geçerlidir.

Hz. Ömer, recim cezası konusunda bir endişesini ve recim ayetiyle ilgili bir çekincesini arkadaşlarıyla paylaşmış ve bu, bir çok eserde yer almıştır. Hz. Ömer, asr-ı saadette recim ayetini okuduklarını, ezberlediklerini ve hem Hz. Peygamberin hem de kendisinin onu uyguladıklarını belirtmiştir. Ayrıca o, insanların recim ayetini Kur'ân'da bulamadıklarını söyleyecekleri bir zamanın geleceğini ve Allah'ın indirdiği bir ayeti terk ederek insanları sapıtacaklarını dile getirmiştir.¹⁰⁰ Bu rivayette recim ayetinin daha önce indirildiğini, sonradan tilaveti nesh edilerek hükmü baki kılındığı anlatılmıştır.

Bir hadiste geçmiş dönemlerde yaşanan bir olaydan söz edilmiştir. Ben-i israil'den Zülkifl¹⁰¹ adındaki bir kişi, günahtan kaçınmaz ve sürekli günah işlerdi. Bir defasında bir kadınla zina etmek için altmış dinar karşılığında anlaşmıştı. Çirkin fiili işleyecekken kadın ağlamaya başladı. Kadına bunun nedenini soran Zülkifl, ondan, bu fiili hiç bir zaman işlemediği cevabını aldı. Adam kadına, kendisini bu fiile zorlayıp zorlamadığını sormuş ve zorlamadığı cevabını almıştı. Kadın bu işi, ihtiyaç ve mecburiyetten dolayı yaptığını söyleyince Zülkifl, altmış dinarı ona vermiş ve onu serbest bırakmıştır. Bunun üzerine o, bir daha Allah'a isyan etmeyeceğine yemin etmiş ve o gece de vefat etmiştir.¹⁰²

Bu rivayet, hem hadis kitaplarında hem de tefsirlerde yer almıştır. Hadisle ilgili değişik değerlendirmeler de yapılmıştır. Bunlardan sarf-ı nazar ederek hadiste anlatılan

⁹⁸ el-Buhârî, Muhâribîn, 37/6841; Ebû Dâvûd, Hudûd, 26/4452.

⁹⁹ ed-Dervîş, eş-Şerâiu's-Sâbika, s. 458.

¹⁰⁰ el-Buhârî, Hudûd, 31/6356; Müslim, Hudûd, 4/1691.

¹⁰¹ Kurtubî'nin, Zülkifl diye andığı ismi Hâkim et-Tirmizi, Kifl olarak anmıştır. Bilgi için bkz. Ebû İsâ et-Tirmizî, hadisın hasen olduğunu söylemiştir. Harman'a göre ömrünü günah işlemekle geçirmiş olarak rivayette yer verilen Kifl'in Kur'ân'da bahsedilen Zülkifl'in olması asla düşünülemez. Zira bu, hem rivayet tekniği açısından garîb bir hadistir hem de metinde Zülkifl değil Kifl diye birinden bahsedilmiştir. Bilgi için bkz. Harman, Ö. Faruk, "Zülkifl", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul, c. XLIV, s. 569. Ayrıca bkz. İbn Kesîr, *Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. VI, 365. Zülkifl adı Kur'ân'da sadece iki ayette (el-Enbiyâ, 21/85, Sâd, 38/48) geçmektedir.

¹⁰² el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 327-328.

olayın, muhtemelen bir zina fiili olma ihtimali vardır. Kadın adama, hayatında bu işi hiçbir zaman işlemediğini söylemiştir. Bu bilgiden yola çıkarak eski milletlerde de zinanın çirkin bir iş olduğu sonucuna varılabilir. Çünkü kadının, evlilik dışı bir ilişkinin zina olduğuna dair kesin bir bilgisi vardır. Bu olayın geçtiği toplumda zinanın haram olduğunun bilindiği rahatlıkla ifade edilebilir. Fakat bu fiilin işlenmesi halinde ne tür bir ceza verildiğini bilmiyoruz. Ayrıca bu olay, ben-i israil arasında geçmekte olduğundan işlenmesi durumunda cezasının, Tevrat'a göre recim olduğu açıktır.

Hız. Peygambere zina eden yahudi erkek ve kadın getirmişlerdi. Hız. Peygamber onlara, bu suçun Tevrat'taki hükmünü sormuştur. Onlar, zina edenlerin sadece yüzlerine vurulacağını söylediler. Recim cezasını Tevrat'ta bulunmadığını da sözlerine eklediler. Abdullah b. Selâm, onların yalan söylediği belirtmişti. Bunun üzerine Hız. Peygamber, Tevrat'ı getirtti ve okumayı bilenlere okumasını söyledi. Neticede recim cezasının varlığına onları da vakıf kılınca Hız. Peygamber onları, mescidin yanında cenazelerin yıkıldığı yerde¹⁰³ recmettirmiştir.¹⁰⁴ Zina eden yahudilere recim cezanın verildiği ve Medine döneminde uygulandığına dair bilgiler oldukça fazladır.¹⁰⁵ Benzer bir olay daha vardır.¹⁰⁶ Bu ceza, bir dönem uygulandıktan sonra yerini celde ayetiyle yeni uygulamaya bırakmıştır.

Hız. Peygamber, Tevrat'ta yer alan recim cezasını müracaatları üzerine yahudilere uygulamıştır. İbnü'l-Arabî, Yahudilikte de zina suçunun dört şahitle tespit edildiğini belirtmiştir. Ayrıca şahitlerin dört ile sınırlandırılmasının, Tevrat, İncil ve Kur'ân'da mevcut olduğunu da ifade etmiştir. İbnü'l-Arabî'nin anlattığı vakıa hadis kitaplarında¹⁰⁷ şöyle yer edinmiştir. "Hız. Peygambere zina etmiş bir kadın ile erkek yahudi getirdiler. Hız. Peygamber onlardan en bilgili iki din adamını getirmelerini istemiştir. Onlar, Suriyâ'nın iki oğlunu getirdiler. Hız. Peygamber bu ikisinin durumuyla alakalı Tevrat'ta nasıl bir hüküm var diye sormuştur. Onlar, kadın ve erkeğin zina fiilini işlediklerine ilişkin dört kişi şahitlik ettiğinde recim cezası uygulanacağını söylediler. Şahitler zina fiilini işlediklerine şahitlik edince Hız. Peygamber recim cezasının uygulanmasını emretmiştir."¹⁰⁸

Hız. Peygamberin hükmüyle recim cezası verilenler arasında Yahudiler ve Müslümanlar vardır. Fakat recim cezası, sadece Yahudilere verilmiştir.¹⁰⁹

¹⁰³ el-Buhârî, Hudûd, 24/6819; Ebû Dâvûd, Hudûd, 26/4452; ed-Dârekutnî, Ali b. Ömer (ö.385), *Sünenü'd-Dârekutnî*, Tah. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali M. Muavviz, Dâru'l-Marife, 1. bs, Beyrut 1422/2001, c. IV, s. 170; el-Heysemî, Nureddin b. Ali b. Ebu Bekr b. Süleyman (ö. 807), *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Tah. M. Abdülkadir Ahmed Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, 1. bs, Beyrut 1422/2001, c. VI, s. 271.

¹⁰⁴ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. I, s. 459. Ayrıca bkz. Ekinci, *Önceki Şeriatlar*, s. 239-240; ed-Dervîş, *Şerâiu's-Sâbika*, s. 458-459.

¹⁰⁵ el-Buhârî, İtisam, 16/7332; Ebû Dâvûd, Hudûd, 26/4452.

¹⁰⁶ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. I, s. 461. Ayrıca bkz. el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. VI, s. 177; c. XIX, s. 104. İlgili hadisler için bkz. ed-Dârekutnî, Hudûd, 1/3397.

¹⁰⁷ Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, Hudûd, 26/4452; ed-Dârekutnî, Nüzûr, 32/4271; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c. VI, 371.

¹⁰⁸ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. I, s. 459.

¹⁰⁹ Esen, "Zina", *DİA*, c. XLIV, s. 443.

Tevrat'ta yer alan On Emir'de zina yasaklanmıştır. Tevrat'ta yahudilerden zina edenlerin taşlanarak öldürüleceği, nişanlı kızla zina yapanın recmedileceği ve evli kadınla zinada failin öldürüleceği açıklanmaktadır.¹¹⁰

Yahudiler, iffetli Meryem'e de zina iftirasında bulunmuşlardır. Kur'ân'ın değindiği bu durum için onlara bir ceza verildiğine dair bir delil yoktur. Bu hususa Nisâ suresi 156. ayette değinilmiş ve "Yahudiler, iffetli Meryem'e korkunç bir iftirada bulunmuş ve Meryem gibi iffetli, salih bir kimse olan Yusuf en-Neccâr ile zina ettiğini ileri sürmüşlerdir."¹¹¹ denilmiştir.

Al-i İmrân suresi 3/23. ayetindeki "aralarında hükümlerin diye" ifadesi, esasen "aralarında bir olayın ortaya çıkmasını sebebiyle söylenmiştir. Yapılan yorumlardan birine göre bu olay, zina vakasıdır. Yahudiler, bir zina vakası vuku bulduğunda eğer zina eden soylu kabul ettikleri biri ise recim cezası uygulamazlardı. Ama sıradan biri ise Tevrat'ın hükmüne uyararak onu recm ederlerdi. Hz. Peygamber döneminde meydana gelmiş bir olayda da aynı tutumu sergilemek istediler. Zina yapanlar, soylu idiler ve bu sebeple yahudiler, onlara recim cezasının tatbik edilmemesini istiyorlardı. Ayet bu olay üzerine inmiştir."¹¹²

Son olarak mağaraya sığına üç kişiden birinin değindiği bir fiilden söz etmek istiyoruz. Bu olayda zinaya tam teşebbüs vardır fakat kişi, bu fiili işlememiştir. Bu hadiseden birçok hadis kitabında bahsedilmiştir.¹¹³

2.2. Livâtanın Tarifi ve Önceki Şeriatlardaki Cezası

Kur'ân kıssalarında livâta konusuna değinilmiştir. Ancak livâtanın, lutilik şeklinde isimlendirilmesi asla doğru değildir. Hz. İbrahim'e ilk inanan, Lut¹¹⁴ peygamberdir ve o, livâta ile meşhur bir topluma elçi olarak görevlendirilmiştir. Bu bağlamda Hz. Lût (as)'ın o toplumun yaptığı çirkin fiille asla bir ilişkisi yoktur. Dolayısıyla bu çirkin işe lutilik demek doğru değildir.

Livâta sözlükte, havuzu çamur ve benzeri şeylerle sıvamak ve onarmak anlamına gelir.¹¹⁵ Erkeğin bir başka erkekle cinsel ilişkide bulunmasına livâta denilmiştir.¹¹⁶

¹¹⁰ Hasanov, Eldar, "Zina", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul, c. XLIV, s. 445. Bilgi için bkz. Çıkış, 20/13, Tesniye, 5/18; Tesniye 22/24; Tesniye 22/24; Tesniye, 22/13, 20, 21, 23-35; Levililer, 20/10, Tesniye, 22/22.

¹¹¹ Şimşek, M. Sait, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, Beyan Yay., 1. bs, İstanbul 2012, c. I, s. 593.

¹¹² Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, c. I, s. 334-335.

¹¹³ Bilgi için bkz. el-Buhârî, İcâre, 12/2272; Müslim, Zikir, 27/2743.

¹¹⁴ Lut ifadesi Kur'ân'da 27 yerde geçmektedir. Harman, Ömer Faruk, "Lut", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul, c. XXVII, s. 227-229.

¹¹⁵ Türkçede iki erkek arasında olan ilişkiye lûtılık, eşcinsellik ve oğlancılık; iki kadın arasındaki ilişkiye lezbiyenlik, sevicilik ve yine eşcinsellik denilir. Bilgi için bkz. Yaşaroğlu, Kâmil, "Livâta", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, Ankara 2003, c. XXVII, s. 198-200. Ayrıca bkz. el-Mevsûât, "Livât", *Metâbiu Dâri'l-Afve*, 1. baskı, 1412/1992, c. XXXV, s. 339-341; Kayhan, *Kur'ân Kıssalarının Kritiği*, s. 237-240.

¹¹⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. XII, s. 348. Ayrıca bkz. ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. VI, s. 66; Hızlı, Mefail, "Livâta", *ŞİA*, Şamil Yay., 1. bs, İstanbul 1990, c. IV, s. 23; el-Mevsûât, "el-Livât", c. XXXV, s. 339; Ateş, *Kur'ân Ansiklopedisi*, c. XII, s. 488 ve 510-516.

İslam, bu çirkin fiili mutlak manada yasaklamış ve kesinlikle haram kılmıştır.¹¹⁷ Bu fiilin ilk işlendiği toplum, Sodom halkıdır ve bu konuda onların durumuna değinen ayetler¹¹⁸ hüküm verme açısından asıl kabul edilmiştir.

Erkekler arası eşcinsel ilişki hemen her dönemde ve her toplumda cinsel bir sapıklık olarak görülmüş ve kınanmış, dinlerin de ortaklaşa mücadele ettiği çirkin bir davranış olmuştur.¹¹⁹ Lut kavmi, bu çirkin işi toplumdaki garip ve zavallı kimselere yapmaktaydılar.¹²⁰ Sodom halkının bu çirkin fiili utanmadan, çekinmeden ve sosyal bir baskı hissetmeden yapmaktaydılar.¹²¹

Kur'an'da geçen fahşa, fahişe ve fevahiş kavramları kinaye yoluyla zina, livata ve sevicilik gibi her toplumda yüz kızartıcı suç ve çirkinlik olarak kabul edilen iffetsizlikler kastedilmiştir. İslam öncesinde kimi toplumlarda livata ve sevicilik gibi cinsi sapıklıklara rastlanmıştır. Kur'an, livata üzerinde durmuş, bu ilişki biçimini ilk defa başlatan¹²² Sodomluların bu yüzden helak olduğunu anlatmış ve bundan ibret alınmasını istemiştir. Aynı şekilde Kur'an'da ve Hz. Peygamberin uygulamalarında zina eden, livata ve sevilik gibi fiilleri işleyen kimseler hakkında öngörülen tedbirlerin ve cezai müeyyidelerin de amacı, müslüman toplumlarda fuhşu önlemek, kişilerin onur ve iffetlerini korumak ve toplum düzenini kurmaktır.¹²³

Kur'an'da ve hadiste yer alan ifadelerden hareketle ulema, livatanın dünyevi cezayı gerektiren haram bir fiil olduğu konusunda görüş birliğine varmıştır.¹²⁴ Hz. Muhammed, kavminin bu kötülüğe düşeceğinden endişe duymuş ve bunu sözlerine de yansıtmıştır.¹²⁵ İlim sahipleri, mütevatir hadislere dayanarak livatanın haram ve büyük günah; yapanların da melun olduğu kanısına varmışlardır.¹²⁶ Ayrıca livatanın zina sayılıp sayılmayacağına ihtilaf etmişlerdir. Cumhur, onu zina olarak değerlendirmiş, Ebu Hanife ve İmamiyye ise livatanın zina olmadığını söylemişlerdir.¹²⁷ Her iki tarafın da görüşünü delillendirmek için kullandığı argümanları vardır.

Hz. Peygamber de bu çirkin fiille alakalı olarak sahabeyi bilgilendirmiş ve ona verilecek ceza konusunda açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca bu çirkin fiille ilgili kimi

¹¹⁷ Yaşaroğlu, "Livâta", *DİA*, c. XXVII, s. 198-200; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. XII, s. 349-350; eş-Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, c. XII, s. 298.

¹¹⁸ el-A'râf, 7/80-81; Hûd, 11/78-83; el-Ankebût, 29/28-35; el-Enbiyâ, 21/74; eş-Şuarâ, 26/161-175; en-Neml, 27/54.

¹¹⁹ Yaşaroğlu, "Livâta", *DİA*, c. XXVII, s. 198-200.

¹²⁰ er-Râzî, Fahrüddin (544-604), *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Fikr, 1.bs, 1401/1981, c. XIV, s. 175.

¹²¹ Derviş, *eş-Şerâiu's-Sâbika*, s. 56.

¹²² Bilgi için bkz. en-Neml, 27/54; el-A'râf, 7/80-84.

¹²³ Bozkurt, "Fuhuş", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul 1996, c. XIII, s. 211-213.

¹²⁴ Yaşaroğlu, "Livâta", *DİA*, c. c. XXVII, s. 198.

¹²⁵ et-Tirmizî, *Hudûd*, 25/1457; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, c. IV, s. 508 (Hudûd, 8139).

¹²⁶ Gerek Süleyman Ateş gerekse Sait Şimşek, Nisa suresindeki ayetlerden ilkini sevicilik ikincisini lutilik olarak yorumlamışlardır. Şimşek, bu görüşün Mücahid'den de nakledildiğini (bkz. İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. III, s. 235.) söylemiştir. Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, 1. bs, İstanbul 1989, c. III, s. 366; Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, c. I, s. 48 vd.

¹²⁷ es-Sa'dî, Abdülmelik A., *el-Alakati'l-Cinsiyeye Gayru's-Şeriyeye*, Bağdad 1989, c. I, s. 169-170.

hadisler de vardır.¹²⁸ Hz. Muhammed, bunu yapanın yüksekte atılarak veya üzerine bina devrilerek öldürülmesini emretmiştir.¹²⁹

Hz. Peygamber'den livata yapan kimseye recim cezası verileceğine veya bir livata olayında cezai yaptırım uyguladığına dair hiçbir bilgi yoktur. Bu çirkin fiille ilgili sahabeden oldukça fazla rivayet ve ceza tespitinin gelmesi de Hz. Peygamberin kesin bir yaptırım koymadığının delidir.¹³⁰ Bir gurup ulemaya göre bu çirkin fiili işleyenlere recim cezası verilmelidir. Kufe imamlarına göre homoseksüelliğin cezası, zina cezasıyla aynıdır. Hanefiler, hakimın takdirine göre bu çirkin fiili irtikap edene bir ceza tayin edebileceğini¹³¹ söylerler.¹³²

Ayetlerde livata fiili için fahişe kavramı kullanılmıştır. Bu kavram, el-A'râf 33 ayette sayılanlar cümlesinden sayılmıştır. Ayrıca livata, şehvetin başka bir yere yerleştirilmesi olduğundan zulüm kavramı kapsamına girmiştir. Zulüm ise haramdır. Allah livatayı habis işlerden addetmiş ve her habis işin de haram olduğunu belirtmiştir. Allah bu toplumu, ayrıca kötü toplum ve ehl-i fisk olarak adlandırmıştır ki toplum haram olanı işlerse bu adla anılır. Onların adı bir toplum olarak isimlendirilmiştir.¹³³

Üzerlerine sicil taşları yağdırılmış, azapları bu yolla gerçekleştirilmiş ve kurtarılacağına hükmedilenler hariç herkesi kuşatmıştır.¹³⁴ Hatta Hz. Peygamber, kadınlara arkadan yanaşmaya sıcak bakan bu ümmetin aynı şekilde erkeklere de arkadan yanaşacağından korktuğunu da dile getirmiştir.¹³⁵

¹²⁸ et-Tirmizî, Hudûd, 24/1456; en-Nesâî, Recm, 40/7297; İbn Mâce, Hudûd, 12/2561; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Hudûd, 25/17019; el-Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' (ö. 516/1122), *Şerhu's-Sünne*, Tah. Şuayb Arnaûd, el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. bs, Beyrut 1403/1983, c. VIII, s. 308-310.

¹²⁹ Öldürülmeyi emreden hadisin zayıf olduğu söylenmiştir. Hatta kimi hadislerde öldürmeden söz edilmemiştir. Bu konudaki hadisler için bkz. Ebû Dâvud, Hudûd, 29/4462.

¹³⁰ Yaşaroğlu, "Livâta", *DİA*, c. XXVII, s. 198. Ayrıca bkz. İbnü't-Tallâ, *Akziyetü Rasulillah*, Neş. M. Nizar Temim, Heysem Nizar Temim, Beyrut 1418/1982, s. 33; Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. III, s. 367; eş-Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, c. VII, s. 117-118; Rızâ, Seyyid Muhammed Reşid, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Hakim, Dâru'l-Menâr*, 1. bs, 1338, c. VIII, 518-519 ve c. IV, s. 434-439; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, c. V, s. 263.

¹³¹ Hızlı, "Livâta", *ŞİA*, c. IV, s. 23. Ayrıca bkz. Yaşaroğlu, "Livâta", *DİA*, c. XXVII, s. 198-200; et-Tirmizî, Hudûd, 24/1456; Bozkurt, "Fuhuş", *DİA*, c. XIII, s. 211-213; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. XII, s. 348; ez-Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, c. VI, s. 24; eş-Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, c. XII, s. 299-300; el-Mevsûât, "Livât", c. XXXV, s. 339-341.

¹³² İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. II, s. 777; el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. VII, s. 243-244. Ayetlerin tefsiri için bkz. el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. IX, s. 81.

¹³³ es-Sa'dî, burada şöyle bir sorunun sorulabileceğini ifade etmiştir. Bu ayetler, Lut kavmi hakkında inmiştir. Bu bizden öncekilerin şeriatıdır ve bizim için geçerli değildir. Buna şöyle cevap verilmiştir. Dinimiz livata fiilini de dikkate almıştır. Hz. Peygamber, livata günahından ümmetini sakındırmıştır. Bir de Allah, Sedom kavminin cezasının ardından "وما هي من الظالمين ببيعد" demiştir. Buradaki lam ve elifin, istiğrak ifade ettiği söylenmiştir. Bir şeyi ait olmadığı bir yere koymak zulümdür. Binaen aleyh livata günahında da bir şey yerine konulmadığı için zulüm ve haram meydana gelmektedir. Bu manasıyla sanki livata günahını işleyen, Sedom kavminin başına inen cezayı hak etmiş olacaktır. bilgi için bkz. es-Sa'dî, *el-Alakattül Cinsiyye*, dip not 4.

¹³⁴ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. II, s. 777. Ayrıca bkz. el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. VII, s. 243-244; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. XII, s. 348; eş-Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, c. XII, s. 300-301.

¹³⁵ Ebû Dâvud, Nikâh, 45/2162; en-Nesâî, İşretü'n-Nisâ, 25/8966; İbn Mâce, Nikâh, 29/1923.

Tevrat'ta Sodom halkının rabbe karşı günahkâr olduğu ve orada her türlü ahlâksızlığın, özellikle cinsî sapıklığın yaygınlaştığı ifade edilir.¹³⁶ Yahudilik'te erkekler arası eşcinsel ilişki yasaklanmış ve bunu yapana ölüm cezası verileceği belirtilmiştir.¹³⁷ Yeni Ahid'de eşcinsel ilişkide bulunan, şiddetle kınanmıştır.¹³⁸

Hz. Lut'un livata yapanları recmettiğine dair bir delil mevcut değildir. Bu açıdan Kur'ân'da ne zina ne de livata hakkında recim cezası belirlenmemiştir. Livatanın son derece çirkin bir sapıklık ve yaratılışa aykırı bir fiil olduğu herkesin malumudur. Kur'ân, livatanın failine ve mefulüne tazir cezasını uygun görmüştür. Hz. Peygamberin livata yapana recim cezası verdiğine veya herhangi bir ceza öngördüğüne dair bir bilgi varit olmamıştır. Bu fiili işleyene ölüm veya recim cezası verileceğine ilişkin hadisler hiç biri sahih değildir. Hadisler doğru olsaydı livatanın ceza konusunda sahabeden bu kadar farklı görüş rivayet edilmezdi.¹³⁹

Lut'un kavmi hangi gerekçeyle helak edildi? sorusunun cevabı iki seçenikle verilmiştir. Birincisi yaptıkları çirkin işin gereği olarak ülkeleri altüst edilerek ve taşlanarak öldürülmüşlerdir. İkincisi ise Lut 'un tebliğini reddettileri için helak edildiler.¹⁴⁰ Birinci görüştekiler, livatanın cezasının recim olduğunu dile getirirler.

Bu çirkin fiil, belli ki ayetlerde anlatıldığı yoğunlukta daha önce hiçbir toplumda işlenmemiş ve herhalde gelecekte aynı yoğunlukta belki de hiçbir toplumda da işlemeyecektir. Bu, Hz. Lût (a.s)'dan evvel bu çirkin fiilin olmadığı ve ondan sonraki milletlerde olmayacağını göstermez. Fakat o toplumdaki kadar yoğun hiçbir toplumda işlenmediğini ifade eder. Belki de o toplumda daha önce bireysel olan bu çirkin fiil, o toplumda toplumsal bir hal almıştır.¹⁴¹

3. Can-Mal Emniyetine Karşı İşlenen Suçlar

3.1. Hırsızlık Haddinin Tarifi ve Önceki Şeriatlardaki Cezası

Akıllı ve ergenlik çağına gelmiş bir kimsenin, koruma altında olan ve şüpheye yer vermeyecek bir şekilde nisap miktarına varan veya o değere ulaşan başkasına ait bir malı gizlice almasına hırsızlık denilmiştir.¹⁴² Hırsızlık suçuna verilecek had cezası,

¹³⁶ Yaşaroğlu, "Livâta", *DİA*, c. XXVII, s. 198. Ayrıca bkz. Tekvîn. 13/13; 18/20.

¹³⁷ Yaşaroğlu, "Livâta", *DİA*, c. XXVII, s. 198. Ayrıca bkz. Levililer, 18/22; 20/13.

¹³⁸ Yaşaroğlu, "Livâta", *DİA*, c. XXVII, s. 198. Ayrıca bkz. Romalılara Mektup, 1/27; Korintoslular'a Birinci Mektup, 6/9.

¹³⁹ Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, c. III, s. 366-367. Ateş, bu tazir cezasını "واللذان ياتيانها" ayetinden çıkarmıştır.

¹⁴⁰ eş-Şuarâ, 26/160-164. Bu ayetlerde Lut kavminin elçileri yalanladığından söz edilmiştir.

¹⁴¹ Bilgi için bkz. Rıza, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm*, c. VIII, s. 518-519 ve c. IV, s. 434-439; Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, c. III, s. 364-366; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 316; Yaşaroğlu, "Livâta", *DİA*, c. XXVII, s. 198-200.

¹⁴² ez-Zuhaylî, *el-Fıkhul-İslâmî*, c. VI, s. 92. Ayrıca bkz. el-Mevsûât, "Sirkat", *Metâbiu Dâri'l-Afve*, 1. baskı, 1412/1992, c. XXIV, s. 292; el-Kâsânî, *el-Bedâiu's-Sanâi*, c. IX, s. 275; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. XII, s. 415; Bardakoğlu, Ali, "Hırsızlık", *DİA*, TDV Yay., 1. baskı, İstanbul 1998, c. XVII, s. 384-303; Döndüren, Hamdi, "Hırsızlık", *ŞİA*, Şamil Yay., 1. bs, İstanbul 1990, c. II, s. 301-303; el-Beğavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, c. III, s. 51; Akalın, Hamdi, *İslam Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu ve Çalınan Malla İlgili İhtilaflar*, Ankara ÜSBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, s.18. Ayrıca bkz. Erturhan, "Suçla Mücadele Yöntemleri", s. 111-112; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 103;

Kur'ân ve sünnette belirlenmiştir.¹⁴³ Hz. Peygamber de hırsızlığın kötü bir eylem ve Allah'ın lanetini çeken bir fiil olduğunu açıklamıştır.¹⁴⁴ Hırsızlığı kesinleşene el kesme cezası uygulanır. Ceza gerekmeyen yerlerde zarar tazmin edilir. Çalınan mal mevcutsa sahibine iade edilir.¹⁴⁵ İslam, hırsızlık sonucu el kesme cezasını malın korunması için yasal hale getirmiştir. Kimileri el kesme cezasını, hırsızların malı aşırımlarına ve hırsızlık yapmalarına engel olmak şeklinde anlamışlardır.¹⁴⁶

Cahiliye döneminde hırsızlık çok yaygındır. Buna rağmen hırsıza ne ceza verildiği belli değildir. Kaynaklarda hırsızlık için el kesme cezasını ilk koyanın Abdülmuttalib veya Velîd olduğu kayıtlıdır. İslam'ın ise hırsızlığa verilen el kesme cezasını, cahiliye uygulandığı gibi kabul ettiği ve kimi değişiklikler yaptığı açıklanmıştır.¹⁴⁷ Hırsızlık suçunu işleyenler, çalınan malın iadesi, mal ile birlikte kıymetinin yarısının ya da dört katının mal sahibine ödenmesi gibi müeyyidelerle karşılaşmışlardır. Mekke'de hırsızlık suçunun cezasının el kesme olduğu da söylenmiştir. Kureyş, Kâbe'nin hazinelerini çalan Duveyk'in elini kesmiştir.¹⁴⁸

Kur'ân'da hırsızlığa birkaç bağlamda temas edilmiştir. Hz. Yusuf ile kardeşleri arasında geçen olaylar sırasında su kabının çalınmasından ve hırsızın mal sahibinin yanında alıkonulmasından söz edilmesi bunlardan biridir. Kulak hırsızlığından söz edilmesi, bir diğer durumdur. Hırsızlığa karşı kesin bir emirle son cezanın belirlenmesi, Kur'ân'ın hırsızlıkla ilgili talimatlarının sonucusudur. Ayrıca sünnette hırsızlık, hem dünyevi hem de uhrevi ağır bir suç ve büyük bir günah olarak nitelendirilmiştir. Suçu sabit görülen hırsıza cahiliye döneminde de var olan el kesme cezası uygulanmıştır.¹⁴⁹

Kadim dinlerde hırsızlık suçuna değişik yaptırımlar uygulanmış ve böylece hırsızların cezalandırılması yoluna gidilmiştir. Hatta hırsıza, çaldığı malın birkaç katını ödemek¹⁵⁰ veya öldürülmek gibi ağır müeyyideler bile verilmiştir. Bu durumda İslam'ın önceki dinlerde yer alan köle edinme uygulamasına son verdiği ve yeni bir uygulama

Kayhan, *Kur'ân Kıssalarının Kritiği*, s. 240-243.

¹⁴³ el-Mâide, 5/38. Ayetin yorumu için bkz. Yıldırım, *Asrın Kur'ân Tefsiri*, c. IV, s. 1674-1678; Çalışkan, İbrahim, "İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Had Cezaları", *Ankara Ü. İlahiyat F. Dergisi*, c. XXXI, Sayı: 40. Yıl Özel Sayısı, s. 378-379; Erturhan, "Suçla Mücadele Yöntemleri", s. 112-113; Ateş, *Kur'ân Ansiklopedisi*, c. VIII, s. 305-314.

¹⁴⁴ Hadisler için bkz. el-Buhârî, *Hudûd*, 14/6799; İbn Mâce, *Hudûd*, 22/2583; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, *Sirkat*, 46/17154; el-Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, c. X, s. 315.

¹⁴⁵ Hadis için bkz. el-Buhârî, *Fedâil*, 17/3733.

¹⁴⁶ Bkz. Atay, "Hüseyin, Dinde Reformun Yöntemi ve Bir Örnek: Hırsızlık", *Ankara Ü. İlahiyat F. Dergisi*, c. XLIII, yıl: 2002, sayı: 2, s. 10 ve 16.

¹⁴⁷ Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, c. IV, s. 411. Ayrıca bkz. Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, c. XVII, s. 384; Akalın, *Hırsızlık Suçu ve Çalınan Malla İlgili İhtilaflar*, s. 26.

¹⁴⁸ Ünver, Mustafa, *Tefsir Usûlünde Mekki-Medenî İlmî*, On dokuz Mayıs ÜSBE(Yayınlanmamış Dok. T.), Samsun 1998, s. 219-220. Ayrıca bkz. Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, c. II, s. 521.

¹⁴⁹ Ayrıca bkz. Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, c. XVII, s. 385.

¹⁵⁰ Eski Mısır'da hırsızın, çaldığı malı misliyle ödenmesini emreden bir yasa vardır. İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 615. Ayrıca bkz. el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. IX, s. 235. Hz. Yakub'un şeriatına göre hırsız yakalanırsa mal sahibine bir yıl köle olarak hizmet ettirilir. Bilgi için bkz. Karaman, Hayrettin ve Diğerleri, *Kur'ân'ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, TDV Yay., Ankara 2010, s. 243; ed-Dervîş, *Şerâiu's-Sâbika*, s. 460.

getirdiği söylenebilir.¹⁵¹ Eski Ahid'de yer alan on emirden biri kesinlikle çalmamayı emreden bir düsturdur. Yahudilikte hırsıza verilen ceza, çaldığı kadar malın hırsıza misliyle tazmin ettirilmesi ya da hırsızın malı yoksa, köle olarak satılmasıdır.¹⁵²

Hırsızlıktan ötürü el kesmenin önceki şeriatlarda olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Önceki dinlerde hırsızın cezasının, mal sahibine köle olarak verilmesi olduğu dile getirilmiştir. Bu durumda İslam dini hırsızın köle edinilmesi cezasını kaldırmıştır. Hırsızın cezasının mal sahibi tarafından köle edinilmesi cezasının Hz. Musa zamanına kadar devam ettiği de açıklanmıştır. Ondan sonra hırsıza ne tür bir ceza verildiğine ilişkin bir bilgi olmaması, hem yeni bir cezanın şeriat kılındığına hem de İslam'da konulan el kesme cezasını ön bir hazırlık olduğuna işaret sayılabilir.¹⁵³

Hz. Yusuf kıssasında hırsızlıkla ilgili bazı bilgiler vardır.¹⁵⁴ Bunlarda hem kralın hukuk sistemine göre kardeşin Mısır'da alıkonulamamasından hem de Hz. Yakub'un dinine göre hırsızın köle edinilmesinden söz edilmiştir. Kralın yasası, hırsızın sopa cezasına çarptırılmasını ve aşırıldığı malı bir kat fazlasıyla ödemesini tavsiye etmektedir.¹⁵⁵ Hz. Yusuf, onların onayına binaen hırsızlığın cezası olarak kardeşini köle edinmiştir.¹⁵⁶ Bu malumat, eski din ve devirlerde hırsızlık suçuna bir ceza verildiğini göstermektedir. Bu durumda İslam'ın getirdiği el kesme cezası önceki dinlerdeki cezaları kaldırmıştır. Ateş'e göre bu ayetler çerçevesinde Hz. Yusuf'un hırsızlık olayıyla ilgili rivayetlerin çoğunun saçmadır.¹⁵⁷

Burada Hz. Peygamberin, bir rivayete göre eski milletlerin, diğerine göre ise ben-i israilin helak olma nedenleri arasında hırsızlık eden zengin ve şerefliye had cezasının uygulanmamasını göstermiştir.¹⁵⁸ Uygulanmayan had cezasının ne olduğu sünnette açıklanmamıştır.¹⁵⁹ Bu da o toplumlarda hırsızlığa karşılık bir cezanın tespit edildiğini göstermesi bakımından ilginçtir. Özellikle hadiste had ifadesinin kullanılması, önceki dinlerde hırsızlık için belirlenmiş bir had cezasının olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda hırsızlık itham veya iftirasından da söz edilmelidir. Hz. Yusuf, hırsızlık yapmadığı halde kardeşleri tarafından hırsızlık yaptığı iddia edilmiştir.

¹⁵¹ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. VI, s. 126. Ayrıca bkz. Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, c. XVII, s. 384; Döndüren, "Hırsızlık", *ŞİA*, c. II, s. 301-303.

¹⁵² İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. II, s. 615. Ayrıca bkz. el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. IX, s. 234; Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, c. XVII, s. 384; Akalın, *Hırsızlık Suçu ve Çalınan Malla İlgili İhtilaflar*, s. 26. Yahudilikte hırsızlıkla ilgili cezalar için bkz. Çıkış, 20/15, 22/1-5. Ayetin yorumunda İbranilerin böyle bir geleneğinden (İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an*, s. 446) söz edilir.

¹⁵³ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. II, s. 615; el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. IX, s. 233; el-Kâsânî, *el-Bedâiu's-Sanâi'*, c. IX, s. 2785-290.

¹⁵⁴ Açıklaması için bkz. Yusuf, 12/70-79; Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. IV, s. 411.

¹⁵⁵ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. IV, s. 411. Ayrıca bkz. el-Begavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, c. IV, s. 261; Karaman ve Diğerleri, *Kur'an'ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, s. 243.

¹⁵⁶ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. III, s. 1087. Ayrıca bkz. el-Begavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, c. IV, s. 261; Ekinci, *Önceki Şeriatlar*, s. 232-233.

¹⁵⁷ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. IV, s. 411.

¹⁵⁸ el-Buhârî, *Hudûd*, 11/6787; Müslim, *Hudûd*, 2/1688; et-Tirmizî, *Hudûd*, 6/1430; İbn Mâce, *Hudûd*, 6/2547.

¹⁵⁹ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, c. II, s. 120.

Bünyamin'in yükünden kralın su tası çıkınca diğer kardeşler, daha önceden kardeşi Yusuf'un da çaldığını söylemiştir. Bu kardeşler, bilmedikleri bir durumdan ötürü Yusuf'un önceden yaptığı iddia edilen bir hırsızlığı vurgulamışlardır.¹⁶⁰ Kimi kaynaklarda ve eserlerde bu rivayetten söz edilmiştir. Baba bir kardeşlerin Yusuf tarafından hırsızlıkla suçlanmaları, daha önce kendisini babalarından kaçırıp kuyuya atmalarından ötürüdür.¹⁶¹ Hırsızlık ithamına veya iftirasına ne ceza verildiğine dair eserlerde bir bilgi yoktur.

Hz. Yusuf kıssasında bir de kralın yasasına göre kardeşini yanında alıkoyamayacağından bahsedilmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki Hz. Yakub'un şeriatında hırsız, köle edinilirken kralın yasasına göre çalınan malın yarı değerini tazmin etmekle sorumlu tutulmuştur. Bu yüzden ayette kralın yasasına gör kardeşini Mısır'da alıkoyamayacağından ayette bahsedilmiştir.¹⁶²

Bu günkü hıristiyan kaynaklarında hırsızlığın yasak sayıldığı bilinen bir husustur. Bu suça nasıl bir ceza tayin edildiği ise bilinmemektedir. Bununla birlikte Pavlus'un "Hırsızlık yapan artık hırsızlık yapmasın." şeklinde hem dinsel hem ahlaki öğüdünden söz edilir.¹⁶³ Böylesi bir ceza, İslam'da öngörülmemiştir. İslam, öngördüğü cezanın yanında daima hırsızlık etmemeyi öğütlemiştir.

Bu bağlamda hırsızlık, çirkin bir iştir ve hırsız, her toplumda hep zaman cezalandırılmıştır.¹⁶⁴ Hırsıza uygulanan had cezasının, tüm dinlerde olduğu, ancak sünnette bunun net olarak belirtilmediği de dile getirilmiştir.¹⁶⁵ Bunu destekleyen bir delil de Hz. Peygamberin, sizden öncekilerin helak olma nedenleri arasında şerefli biri hırsızlık yaptığında haddin uygulanmadığından ve fakir birisi çaldığında haddin uygulanmadığından söz eden hadisidir.¹⁶⁶ Ayrıca malın dokunulmazlığı vardır ve bu, tüm dinlerin koruma altına aldığı bir unsurdur. Kıssalarda ukubat bağlamında değinilen hususların, kimi zaman tali meseleler için bir delil olduğu da açıktır.¹⁶⁷

¹⁶⁰ Burada yani Yusuf, 12/77. ayette hırsızlık yaptığına değinilen kişi Hz. Yusuf'tur. Mücahid'den gelen bir rivayete göre halası, çok sevdiği yeğeni Yusuf'u yanında alkoymak için Hz. İshak'a ait bir kuşağı, yeğenin üzerine bağlamış ve onun onu çaldığını iddia etmiştir. Kuşak onun üzerinde çıkınca babası onu halasına köle olarak vermiştir. Yusuf suresi 12/77'nci ayetin açıklaması için bkz. el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. IX, s. 231; İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 446.

¹⁶¹ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. IX, s. 239; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. III, s. 1087; İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 446.

¹⁶² el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. IX, s. 239; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. III, s. 1087.

¹⁶³ Ayrıca bkz. Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, c. XVII, s. 384.

¹⁶⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. XII, s. 415. Bkz. Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, c. XVII, s. 384.

¹⁶⁵ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 615.

¹⁶⁶ Ebû Dâvûd, *Hudûd*, 4/4373; İbn Mâce, *Hudûd*, 6/2547. Ayrıca bkz. İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 615; el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. IX, s. 233-239. Hz. Aişe'den gelen rivayette "ben-i israil" ifadesi geçmiştir ki bu, statüsü yüksek olan toplum üyelerine hırsızlıkla ilgili haddin uygulanmadığını göstermesi bakımından çok manidardır.

¹⁶⁷ Bilgi için bkz. Acar, Abdullah, "Bir İçtihat Kaynağı Olarak Kur'ân Kıssaları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, yıl: 2007, sayı: 9, s. 150; Acar, Abdullah, *Bir İçtihat Kaynağı Olarak Kur'ân Kıssaları*, Selçuk Ü. SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2005, s. 34 ve 264; Kayhan, *Kur'ân Kıssalarının Kritiği*, s. 243-246.

3.2. Yol Kesiciliğin Tarifi ve Önceki Şeriatlarda Cezası

İslam, birkaç suçun bir arada işlendiği yol kesme fiiline, diğer fiillerin aksine daha ağır bir ceza öngörmüştür. İslam'da bu suça, hirâbe adı verilmiştir ve sözcük, barışın zıddı olan harp kelimesinden türetilmiştir.¹⁶⁸ Türkçede bu suça daha ziyade haydut ve harami ifadesi kullanılmıştır.¹⁶⁹

Bir ülkede insanların mallarını zorla ellerinden almak, canlarına kast etmek ve halka korku salmak için birtakım güç ve kuvvet sahibi kimselerin yollarda dehşet saçmalarına yol kesicilik denilmiştir.¹⁷⁰ Bu durumda yol kesene, kâtiu't-tarîk veya muharip, yol kesmeye katı't-tarîk ve hirâbe adı verilmiştir.¹⁷¹ Yol kesicilik, esasen seyahat özgürlüğünü ve yol emniyetini ortadan kaldıran bir eylem olması hasebiyle insanlığa bir saldırdır. Bu saldırı sebebiyle bölgeler arasında münasebetler kesilir, orada hayat felç olur ve can güvenliği kalmaz.¹⁷²

Yol kesiciliğe verilecek cezanın Kur'ân'dan delili Maide suresi 33. ayettir. Kur'ân'da yol kesicilik, Allah'a ve Peygamberine karşı bir savaş ilanı olarak görülmüş ve cezası, Allah ve Peygamber dikkate alınarak tespit edilmiştir.¹⁷³ Hz. Peygamberin sünnetinde yol kesicilik suçuna verilen cezanın uygulamasına dair örnekler vardır.¹⁷⁴ Yol kesme suçu, tek kişilik veya topluluk, silahlı ya da silahsız, şehirde ya da şehir dışında, meskun alanda ya da kırdan işlenmiş olabilir. Cezalar bu itibarlara göre değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda adam öldüren ve soygun yapanın cezası, el ve ayakları çaprazlama kesildikten sonra öldürülmek ve asılmaktır. Adam öldüren ama soygun yapmayanların cezası, kısas olarak öldürülmektir. Soygun yapan ama adam öldürmeyenlerin cezası, sağ elle sol ayaklarının çaprazlama kesilmesidir. Halka korku salıp terör estiren ama mal çalmayan ve adam öldürmeyenlerin cezası, buldukları bölgeden sürgün edilmeleridir.¹⁷⁵

¹⁶⁸ Bkz. el-Mevsûât, "Hirâbe", *Metâbiu Dâri'l-Afve*, 1. baskı, 1412/1992, c. XVII, s. 153.

¹⁶⁹ Bilgi için bkz. İlgürel, Mücteba, "Eşkîya", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1995, c. XI, s. 463.

¹⁷⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. XII, s. 473-474. Ayrıca bkz. el-Kâsânî, *el-Bedâiu's-Sanâi'*, c. IX, s. 360-362; ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. VI, s. 129; es-Sâbûnî, Muhammed Ali, Ravâiu'l-Beyân Tefsiri Âyâtü'l-Ahkâm Mine'l-Kur'ân-ı Kerim, Dersaadet, İstanbul, c. I, s. 553; Ebû Zehra, *el-Cerîme*, s. 78; el-Mevsûât, "Hirâbe", c. XVII, s. 153, c. XXIV, s. 292; İlgürel, "Eşkîya", *DİA*, c. XI, s. 463; Döndüren, Hamdi, "Yol Kesicilik", ŞİA, Şamil Yay., 1. bs, İstanbul 1990, c. VI, s. 306; Esen, Hüseyin, "Muhammed Esed'in Hirâbe (Eşkîyalık) Suçuyla İlgili Ayetler İçin Yaptığı Meal-Tefsir Üzerine", *Dokuz Eylül Ü İlahiyat F. Dergisi*, İzmir 2004, Sayı: XX, s. 143.

¹⁷¹ el-Mevsûât, "Hirâbe", c. XVII, s. 153. Ayrıca bkz. İlgürel, "Eşkîya", *DİA*, c. XI, s. 463.

¹⁷² Yeniçeri, Celal, *el-İhtiyâr Metn-i Muhtâr Tercümesi*, Şâmil Yay., 1. bs, İstanbul 1978, s. 284.

Ayrıca bkz. İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. XII, s. 481-492; Döndüren, "Yol Kesicilik", *ŞİA*, c. VI, s. 306; İlgürel, "Eşkîya", *DİA*, c. XI, s. 463.

¹⁷³ Ayetin tefsiri için bkz. Ebû Hayyân el-Endelusî, Muhammed b. Yusuf (ö. 745/1344), *el-Bahru'l-Muhît*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs, Beyrut 1413/1993, c. I, s. 484-485; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 92-94; eş-Şinkîfî, Muhammed Emin b. Muhtar, *Edvâu'l-Beyân Fî İzâhi'l-Kur'ân Bi'l-Kur'ân*, Daru Âlemi'l-Fevâid, Kahire 1325, c. II, s. 77-84; Esen, "Muhammed Esed'in Hirâbe (Eşkîyalık) Suçuyla İlgili Ayetler İçin Yaptığı Meal-Tefsir Üzerine", s. 142-143.

¹⁷⁴ el-Buhârî, *Hudûd*, 15/6802.

¹⁷⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. XII, s. 474-481. Ayrıca bkz. el-Kâsânî, *el-Bedâiu's-Sanâi'*, c. IX, s. 361; ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. VI, s. 135-138; es-Sâbûnî, *Ravâiu'l-Beyân*, c. I, s. 551-552; el-Mevsûât,

Yol kesme olayına değinen ayette geçen hilâf sözcüğü Kur'ân'da 5 yerde geçmekte olup, bir yerde "خلافك"¹⁷⁶, bir başka yerde "خلاف رسول الله"¹⁷⁷ ve diğerlerinde "من خلاف"¹⁷⁸ şeklinde kullanılmıştır. Bunların üçü, Firavun'un Hz. Musa'nın sihirbazları tehdidi sırasında kullanılmıştır. Malum olduğu üzere sonuncusu yol kesicilikle ilgili bu ayette kullanılmıştır. İbn Abbas'a dayandırılan bir rivayette şöyle denilmiştir. "Firavun, ilk idam eden ve ilk el-ayakları çapraz olarak kesendir. Bu, sağ ayağın sol elle ve sol ayağın sağ elle birlikte kesilerek gerçekleştirilir."¹⁷⁹

Diğerlerinden farklı olarak ayette geçen *hilâf* ifadesi, *muhalefet ve döneklık* şeklinde tercüme edilmiş, çaprazlama olarak çevrilmesinin dile uygun olmadığı ve cümlenin inşa cümlesi değil ihbar cümlesi olduğu da belirtilmiştir. Yine ona göre Kur'ân, el ve ayakların çaprazlama kesilmesi gibi bir cezayı emretmemiş, sadece nakletmiştir. Bir de Hz. Peygamberin hiçbir muhalife veya yol kesiciye böylesi bir ceza uygulamadığının da tarihi bir gerçeklik olduğunu ileri sürmüştür.¹⁸⁰ Yazar, eserinin bir başka yerinde şöyle demiştir: "*Hilâf*'a genellikle verilen çaprazlama manası, onun zorunlu karşılığı olmadığı gibi, öncesinde bulunan *min* edatından ötürü bu mana, problemlili bile sayılabilir. Bu sebeple *hilâf*'a *muhalefetinizden dolayı* manasının verilmesi daha tutarlıdır."¹⁸¹ Bu anlayışına göre çapraz kesilme meselesi tamamen ortadan kalkmakta, geriye sadece el ve ayakların kesilmesi kalmaktadır. Ayette Allah'ın muradının *muhalefetinizden dolayı* demek olduğunu söylemek, gerçekten ciddi bir iddiadır. Bu, yol kesiciye verilen çaprazlama kesim cezasını da ortadan kaldırmaktadır.

Bazıları, ayetin bir durum tespiti yaptığını ve mecaz bir mana ifade ettiğini söylemiş ve sözlerini söyle devam ettirmişlerdir. "Ayette Allah'a ve Elçisi'ne savaş açmak ifadesiyle esasen başka insanların Allah inancını yıkmaya yönelik bilinçli davranışlarının yanı sıra Allah'ın koyduğu ve bütün elçilerinin açıkladığı ahlakî ilkelere düşmanca bir muhalefet ve onların kasıtlı olarak göz ardı edilmesi anlatılmıştır. Çoğu zaman klasik Arapçada *birinin elini ve ayağını kesmek* deyimini, *birinin gücünü yok etmek* ile eş anlamlıdır ve burada muhtemelen bu anlamda kullanılmıştır. Alternatif olarak, hem fiziksel hem de mecazî anlamda *mefluç / kötürüm hale getirilmeyi* gösteriyor olabilir. Bu tıpkı *asilma* ibaresinin *işkence ve azap çektirerek öldürülme* anlamında mecazî kullanımındaki gibidir. Genellikle çapraz olarak çevrilen *من خلاف* deyimini, *خالفه onunla anlaşmazlığa düştü* yahut *ona muhalefet etti* veya *ona aykırı şekilde davrandı*, fiilinden türetilmiştir. Sonuç olarak bu deyimden öncelikli anlamı, *döneklikleri* veya *sapkınlıkları yüzünden* anlamına gelebilir. Müfessirlerin çoğunluğu, bu pasajı bir *şer'î hüküm* olarak değerlendirmiştir. Allah'a ve Elçisi'ne savaş açan ve yeryüzünde

"Hırâbe", c. XVII, s. 155-160; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. II, s. 97-99; Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, c. II, s. 513-515; Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, c. II, s. 44.

¹⁷⁶ el-İsrâ, 17/29.

¹⁷⁷ et-Tevbe, 9/81.

¹⁷⁸ el-Mâide, 5/33; el-A'râf, 7/124; eş-Şuarâ, 26/49.

¹⁷⁹ el-Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. VII, s. 261.

¹⁸⁰ İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 197, 604, 719.

¹⁸¹ İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 258. Müellif, Esed'in tefsirine gönderme yapmıştır.

fesadı yayanların cezası, öldürülmeleri yahut asılmaları yahut el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi yahut yeryüzünden sürülmeleridir."¹⁸²

Eserin müellif, yorumunu şöyle sürdürmüştür. "Şu sebeplerle metin bu geleneksel tefsiri reddeder. Bir, metinde öldürülme, asılma, kesilme ve sürülme şeklinde gelen dört fiil, geniş zaman kipinde olup gelecek zaman veya emir halini ifade etmezler. İki, *yukattelû* formu, sadece *onlar öldürülüyor* yahut müfessirlerin yaptığı gibi *onlar öldürülecek* anlamlarını ifade etmez. Aksine Arap gramerinin temel bir kuralı gereğince onların büyük kısmı öldürülüyor anlamını gösterir. Aynı şey *yusallebû* pek çoğu asılıyor ve *tukatta 'a* büyük kısmının kesilmesi fiilleri için de geçerlidir. Şimdi eğer bunların *emredilmiş cezalar* olduğuna inanırsak bu, *Allah'a ve Peygamberine savaş açanların* tamamının değil büyük kısmının bu şekilde cezalandırılması gerektiğini gösterirdi. Ancak bu, ilahî kanun-koyucuya atfedilemeyecek olan bir keyfilik varsayımdır. Ayrıca, eğer *Allah'a ve Peygamberi'ne savaş açan* taraf, yalnızca bir kişiyi yahut birkaç kişiyi kapsıyorsa, *büyük kısmı* emri ona veya onlara nasıl uygulanabilir? Üç, dahası, yukarıdaki ayet şer'î bir hüküm olarak alınacaksa, "onlar yeryüzünden sürüleceklerdir" ibaresinin anlamı ne olabilir? Bu nokta müfessirleri büyük ölçüde şaşırtmıştır. Bir kısmı, mütecevizlerin İslam topraklarından çıkarılmaları gerektiğini düşünmüşlerdir. Ama Kur'an'da *الارض* teriminin böyle sınırlı bir anlamda kullanıldığının örneği yoktur. Diğer bir kısmı suçluların, yeryüzünden çıkarılmaları anlamına gelecek bir yeraltı zindanına hapsedilmeleri gerektiği görüşündedirler. Dört, yukarıdaki ayetin bir şer'î emir şeklinde yorumlanmasına karşı en güçlü itiraz olarak ve son olarak Kur'an, kitlesel asılmaya ve kitlesel imhaya işaret eden tamamen aynı ifadeleri Firavun'un ağzından müminlere karşı bir tehdit olarak nakleder. Firavun, Kur'an'da her zaman kötülüğün ve Allah'ı inkarın tipik örneği olarak tanımlandığından, aynı Kur'an'ın başka bir yerde Allah'ın düşmanı olarak vasıflandırdığı bir kişiye izafe ettiği ifadelerin aynıysa ile bir ilahî kanunu yürürlüğe koyması düşünülemez."¹⁸³

"Kısaca, müfessirlerin yukarıdaki ayeti şer'î bir hüküm olarak yorumlama gayretleri, bunu iddia eden isimler ne kadar büyük ve saygın olursa olsun, kesinlikle reddedilmelidir. Diğer taraftan, ayeti okunması gerektiği gibi *geniş zaman* kipinde okursak gerçekten ikna edici bir yorum hemen kendini ortaya koyar. Çünkü bu şekilde okunduğunda ayet, hemen bir *durum tespiti* olarak yani, Allah'a karşı savaş açanların hak ettikleri cezanın kaçınılmazlığının bir ifadesi olarak kendini gösterir. Onların ahlakî yükümlülüklerine düşmanlıkları, bütün dinî ve manevî değerlerini kaybetmelerine yol açar. Sonuçta düştükleri uyumsuzluk ve sapıklık, aralarında dünyevî kazanç ve güç uğruna hiç bitmeyen bir çatışmayı teşvik eder. Birbirlerinden çok sayıda insan öldürürler, birbirlerine büyük ölçüde işkence eder, sakat bırakırlar, sonuçta bütün bir

¹⁸² Esed, *Kur'an-ı Kerim Mesajı Meal-Tefsir*, c. I, s. 194-195.

¹⁸³ Esed, *Kur'an-ı Kerim Mesajı Meal-Tefsir*, c. I, s. 196.

toplum silinip gider veya Kur'an'ın belirttiği gibi yeryüzünden sürülürler. Sadece bu yorum, ayette geçen bütün ifadeleri tam anlamıyla dikkate almaktadır."¹⁸⁴

Kur'an Yolu tefsirinde Esed'in ayetle ilgili açıklaması eleştirilmiştir. Bu yorum tarihî verilere, ilmi usullere ve tevil kurallarına uygun düşmemiştir. Bir ayetin mecazi anlamda alınmasının bazı kuralları vardır. Ayetin hakiki anlamda alınmasına engel bir karinenin ve mecazi anlamda kullanılmasını gösteren bir alakanın bulunması gerekir. Ayetin gerçek manada alınmasına hiçbir engel yoktur. Teröristlerin idam edilmesi, masumların kitlesel imhasına kıyas edilemez. *Ard* kelimesi, Kur'an'da sınırlı bir anlamda da kullanılmıştır.¹⁸⁵

Işıcık, Esed'in yol kesicilerle ilgili ayete verdiği mana hatalı bulmuş ve iman eden sihirbazlara Firavun'un vereceği cezanın aynısının yol kesicilere verilmesini öneren Kur'an'ın böyle bir cezayı önermediğini söylemesi dolayısıyla onu tenkit etmiştir: "Firavun'un kitle halinde halkı imha etmesini ve iman eden sihirbazların el ve ayaklarını çaprazlama kesmek istemesini, Kur'an büyük bir zulüm örneği olarak bize anlattığına göre Firavunun devlete isyan eden sihirbazlara verdiği bir cezayı, Kur'an haramilere nasıl meşru görür? Işıcık, bu itiraza şu hatırlatmayı yapmıştır. Yeryüzünde birçok hukuk kuralı ve cezai müeyyide, zalim olsun adil olsun, birçok hükümdar ve yönetici tarafından uygulanmıştır. Evli kimsenin zina etmesi durumunda recim cezasının uygulanması, adam öldürmelerde kısas yoluyla katilin öldürülmesi ve devlete başkaldıranların idam edilmesi bunlara örnektir. Ancak bu kadim yasaların, elçilerin insanlara tebliğ ettikleri ilahi yasalar oldukları ve bunlara benzer diğer yasaların elçilerden öğrenildikleri de bir gerçektir. Bu tür hukuksal ilke ve cezai müeyyidelerin tarihte kimi zalimlerce masum halka ve hak ehline karşı fütursuzca uygulanmış olması, bu müeyyidelerin suçlulara karşı uygulanmasının zalimce olacağı anlamına asla gelmez."¹⁸⁶

Kur'an kıssalarında yol kesicilere verilecek cezaya ilişkin bir bilgi yoktur. Ancak kıssalarda katut-tarikle alakalı olduğu varsayılabilir bazı tikel olaylar vardır. Bu anlamda Hz. Lut'un elçi olarak gönderildiği toplumun yol kesicilik yaptığından söz edilmiştir. İlgili ayette şu ifadeye yer verilmiştir. (*Bu ilahi ikazdan sonra hâlâ siz, ille*

¹⁸⁴ Esed, *Kur'an-ı Kerim Mesajı Meal-Tefsir*, c. I, s. 196. Esed'in ayetin tefsirine ilişkin açıklamasının eleştirisi için bkz. Turan, Maşallah, "Maide 33-34 Ekseninde Muhammed Esed'in Sembolizm Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım", *Gümüşhane Ü. İlahiyat F. Dergisi*, Temmuz-2013, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 3, s. 262-263; Turan, Maşallah, "Maide 33-34 Ekseninde Muhammed Esed'in Sembolizm Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım", *Marife Dergisi*, Yıl:10, Sayı: 3 kış 2010, s. 45-59; Işıcık, Yusuf, "Kur'an Mealleri Sempozyumu/23-26 Nisan 2003-İzmir", *DİB Yay.*, 1. bs, Ankara 2007, c. I, s. 101; Esen, "Muhammed Esed'in Hirâbe (Eşkîyalık) Suçuyla İlgili Ayetler İçin Yaptığı Meal-Tefsir Üzerine", Sayı: XX, s. 143.

¹⁸⁵ Karaman ve Arkadaşları, *Kur'an Yolu*, c. II, s. 207.

¹⁸⁶ Bilgi için bkz. Işıcık, "Kur'an Mealleri Sempozyumu/23-26 Nisan 2003-İzmir", c. I, s. 101. Benzer bir eleştiri için bkz. Esen, Hüseyin, "Muhammed Esed'in Hirâbe (Eşkîyalık) Suçuyla İlgili yaptığı Meal-Tefsir Üzerine", s. 139-166.

*de erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlikler yapacak mısınız!*¹⁸⁷

Müfessirler ayete çeşitli yorumlar yapmıştır. Bu kavimden bazıları yoldan geçenlere pusu kurmuş, kimilerini öldürmüş ve mallarını müsadere etmiştir.¹⁸⁸ Onlar, çirkin emellerini kimsesiz yolculara uygulamış¹⁸⁹ veya kötü işlerini yapmak için evlerine gelen misafirlerin yolunu kesmiş¹⁹⁰ ve belki de yol kesicilik yapmış, yolcuların mallarını gasp etmiş ve onları çirkin emellerine alet etmişlerdir.¹⁹¹ Hatta onlar, istediklerini yerine getirene kadar yolcuları alıkoymuş ve ısrar eden yolcuları öldürmek ve mallarına el koymak için yol kesicilik yapmışlardır.¹⁹² Bir defasında Hz. Peygambere bu toplumun yaptığı çirkinliğin ne olduğu sorulmuş, o da onların yolcuları engellediklerini, onlarla alay ettiklerini ve kötü emellerine onları alet ettiklerini söylemiştir.¹⁹³ Buna göre Lut kavminin yol kesicilik yaptığının kısmen sabit olduğu söylenebilir. Fakat ayet ve hadislerde o topluma bu fiilleri için ne ceza verildiğinden hiç söz edilmemiştir.

Hz. Salih kıssasında Semud kavminin yeryüzünde bozgunculuk yaptığının ve karışıklık çıkardığına değinilmiştir.¹⁹⁴ Hz. Şuayb'ın onlara yol kesmemeleriyle ilgili öğütler verdiği ayetlerde belirtilmiştir.¹⁹⁵ Ebu Hureyre bir görüşünde Hz. Şuayb'ın onları yol kesicilik ve soygunculuktan menettiğini dile getirmiştir. Çünkü yol kesme ve soygun yapma zaten onların devamlı yaptıkları işlerden olduğu açıklanmıştır. Bu konudaki bir haberde Hz. Peygamberin miraç gecesinde gördüğü bir olaydan Cebrail'e sorduğu ve onun da bu olayın kesen ümmetinin durumunu gösteren bir mesel olduğunu söylediği belirtilmiştir.¹⁹⁶ Onlar, yol kesme ve soygun yapmadan ayrı olarak malları konusunda da insanları tehdit etmişlerdir.¹⁹⁷ Bu açıklamalar, temelini kaybetmiş toplumlarda yol kesme, soygun yapma ve malları zorla alma olaylarının her zaman yaşandığını göstermektedir. İşlenen bu suçlara karşı bir yaptırımın uygulanıp uygulanmadığına dair bir bilgi, temel kaynaklarda maalesef yoktur.

¹⁸⁷ el-Ankebût, 29/29. Yol kesme meselesi ayette geçen *وتقطعون السبيل* ibaresinden erkeklerin kadınlara karşı erkekleri tercih etmeleri suretiyle üremenin kesilmesi şeklinde de anlaşılmıştır. Bu durumda onların yol kesicilik yaptıkları söylenemez. el-Beğavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, c. VI, s. 239; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, c. VII, s. 150; el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XII, s. 314; Ayrıca bkz. Dervîş, *eş-Şerâiu's-Sâbika*, s. 56.

¹⁸⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. VI, s. 276; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, c. VII, s. 150.

¹⁸⁹ el-Beğavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, c. VI, s. 239. Ayrıca bkz. et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. XX, s. 145; es-Suyûtî, Celaluddin (849-911), *ed-Durru'l-Mensûr Fi't-Tefsîr Bi'l-Me'sûr*, Tah. Abdullah b. A. et-Türkî, Merkezu Hicr, 1.bs, Kahire 1424/2003, c. XI, s. 544.

¹⁹⁰ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. XX, s. 29.

¹⁹¹ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XII, s. 314.

¹⁹² eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (1173-1250), *Fethu'l-Kadîr*, Tah. A. Umeyra, Dâru'l-Vefâ, San'a 1994, c. I, s. 119.

¹⁹³ Hadis için bkz. et-Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 30/3190; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, Tefsîr, 29/3594.

¹⁹⁴ el-Arâf, 7/73.

¹⁹⁵ Ayetler için bkz. el-A'râf, 7/86; Hûd, 11/85; el-Ankebût, 29/36.

¹⁹⁶ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. VII, s. 248. Ayrıca bkz. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. III, s. 447.

¹⁹⁷ İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (ö. 774/1342), *Muhtasarü Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm*, İht ve Tah. Muhammd Ali es-Sâbûnî, Dersaadet, 1. bs, İstanbul, c. II, s. 35-36.

Kur'ân, yol kesicilikle ilgili belirlediği cezanın bir benzerine, Hz. Musa'ya inanan sihirbazların tehdit edildiği olayda değinmiştir.¹⁹⁸ Mevdudi, bu tür bir cezalandırmanın eski zamanlarda uygulanan bir işkence metodu olduğunu söylemiştir.¹⁹⁹ Bu işkence metodunun, en azından Firavun döneminde bilindiğini ve ondan önceki devirlere kadar geriye gittiğini göstermektedir. İbnü'l-Arabî'ye göre insanın asılması ve el-ayaklarının çapraz olarak kesilmesi, insanlık tarihinde köklü bir cezadır, o toplum bu cezayı eski bir şeriatın almıştır ve değiştirmiştir. Bu müeyyideyi Allah, yeniden müslümanlara açıklamış ve büyük suça büyük ceza yapmıştır.²⁰⁰ Kanımızca Firavun kendini meşru temsilcisi gördüğü devlete karşı isyan eden asilere verilen cezaya atıf yapmıştır. Bu aynı zamanda İslam'da devlet başkanına baş kaldırıma verilecek cezadır.²⁰¹ Firavun, kendisine itaat etmeyen sihirbazlara vereceği cezayı ilk defa kendisi mi icat etmiştir, yoksa bunu başka bir yerden mi almıştır. Bunlara rağmen müellif "Bunun yanında Kur'an'ın kitlesel asılmaya ve imhaya işaret eden aynı fiilleri, Allah'ın düşmanı Firavun'un ağzından müminlere karşı bir tehdit olarak nakletmesi de yine bu ayetlerden anılan şerî hükümleri çıkarmaya engeldir."²⁰² görüşünü serdetmiştir.

Kur'ân'da Hz. Musa'nın beraber yolculuğa çıktığı salih kulun bir *ğulâmı* öldürülmesine değinilmiştir.²⁰³ Burada salih kul hangi gerekçeyle *ğulâmı* öldürmüştür? *Ğulâm*²⁰⁴ ifadesi hangi yaş aralığı için kullanılır? Hz. Musa neden itiraz etmiştir? gibi sorular cevaplanmalıdır. Hz. Musa, bir kişinin ancak kısas karşılığında öldürüleceğini bildiği için salih kulun *بغير نفس* bir cana karşılık olmaksızın *ğulâmı* öldürmesine itiraz etmiştir.²⁰⁵ Bir başka okuyuşta zekiyye kelimesi, zâkiye şeklinde okunmuştur ki bu Hz. Musa'nın itirazına başka bir haklılık payı vermiştir. Çünkü zâkiye, asla günah işlememiş ve dolayısıyla suçsuz, hatta mükellef çağına ermemiş anlamına gelmektedir. Zekiyye ise mükellef çağına girmiş, günah işlemiş ve tevbe etmiş kişi için kullanılır.²⁰⁶

Kelbî, *ğulâmın* balığ olduğunu ve iki köy arasında yol kesicilik yapan bir genç olduğunu söylemiştir. Cumhura göre *ğulâm*, ergenliğe ulaşmamış bir çocuktur ve Hz. Musa, bu yüzden zâkiye ifadesini kullanmıştır. Birinci görüş taraftarları, Arapların gence *ğulâm* ismini vermeyi sürdürdüklerine bu ayeti delil saymışlardır.²⁰⁷

İbn Atıyye'ye göre ayette geçen *biğayri nefsin* ifadesi, öldürdüğü canın karşılığında *ğulâmın* kısas yoluyla öldürülmesinde bir sorumluluğun olmadığına işaret

¹⁹⁸ Kur'ân, bu cezaya üç ayette de Firavun'un sözü bağlamında temas (bkz. el-A'râf, 7/123-124; Tâhâ, 20/71; eş-Şuarâ, 26/49) etmiştir.

¹⁹⁹ el-Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, c. III, s. 150.

²⁰⁰ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. II, s. 320.

²⁰¹ Bkz. Sapak, Ali, "Bağy", *DİA*, TDV Yay., 1. bs, İstanbul 1991, c. IV, s. 451-452.

²⁰² Esed, *Kur'ân-ı Kerim Mesajı Meal-Tefsir*, c. I, s. 195. Karaman ve Arkadaşları, *Kur'ân Yolu*, c. II, s. 207.

²⁰³ el-Kehf, 18/74.

²⁰⁴ *ğulâm* sözcüğü, *اغتلام* manasında olup şiddetli cinsel arzuyu ifade eder. İbn Kesîr'e göre İbn Abbas ve Übey'in ayette geçen ifadeyi *زكية* şeklinde okumaları, *ğulâmın* mükellef çağına eriştiğine delalet eder. el-Kurtubî, *el-Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 22.

²⁰⁵ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 20-22.

²⁰⁶ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 21.

²⁰⁷ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 21.

etmektedir. Zaten bu, ğulamın mükellef olduğuna ve bir çocuğun kısas yoluyla öldürülmesinin gerekmeceğine işaret etmektedir.²⁰⁸

Salih kulun ğulâmı öldürme gerekçesi, ebeveynini azgınlığa ve inkara sürüklemesi²⁰⁹ yeryüzünde bozgunculuk çıkarması²¹⁰ yol kesicilik yapması²¹¹ olarak açıklanmıştır. Ğulamın anne-babasını azgınlığa ve inkara sürüklemesi, öldürülmesini gerektirmez. Kur'ân'da da belirtildiği üzere yol kesicilik yapması veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarması, öldürülmesinin gerekçesi olabilir. Dolayısıyla yol kesiciliğin önceki toplumlarda yaygın olduğunu, bu suçta bir ceza tespit edildiğini ve cezayı bilme imkanımızın olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu kısas özelinde salih kulun yaptığını da göz önüne alarak yol kesme suçuna öldürme cezasının verildiğini söyleyebiliriz.

Yakıt, söylendiği gibi ğulamın çocuk manasında olmadığını aksine delikanlı anlamına geldiğini söylemiştir. Ayetin siyakının semantik çözümlemesinin yapılmaması, ciddi meal hatalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla ayete '*Delikanlıya gelince, anası-babası mümin idiler. Onun onları küfre ve isyana sevk etmekte oluşunu uygun görmedik.*' manası verilmelidir. Delikanlı, mümin değildir ve dinsiz olan ğulamın mümin olan ebeveynine sürekli baskı yaptığı ifade edilmiştir. Buna göre ğulam, salih kulla karşılaşana kadar o suçu işlemiştir ve işlemeye de devam etmektedir. İlahî hukuka göre ana-babayı dinden döndürmek için sürekli baskı uygulamak, katli gerektiren bir fiildir. Salih kul, delikanlıya işlemekte olduğu suçun cezasını vermiştir.²¹² Buna göre o, yol kesicilik suçu işlememiştir.

Sonuç

Can güvenliği, önceki şeriatlarda da kısas yoluyla koruma altına alınmıştır. Bunun için kısas hükmü, Tevrat'ta emredilmiştir. Yahudilikte sadece kısasa izin verilmiş, diyete ve affa izin verilmemiştir. Hıristiyanlıkta ise sadece diyete izin verilmiş, kısasa ve affa izin verilmemiştir. İslam'da ise kasten öldürmelerde kısasa ruhsat tanınmış, bu hakkını kullanmayanlar için diyete ve ondan vaz geçenler için affa kapı açılmıştır.

Adam öldürme cinayetinde katile, her zaman ve devirde bir ceza verilmiştir. Melekler, insanın yeryüzünde bozgunculuk yapacakları ve kan dökeceklerinden endişe duymuşlardır. İlk insanın iki çocuğundan biri, aralarındaki meseleden ötürü ilk cinayeti işlemiştir. Bunun ardından Tevrat'ta kısasa izin verildiği açıklanmıştır. Yahudi tarihinde kısas hükmü hep uygulana gelmiştir. Araplar, Hıristiyan ve Yahudilerden etkilenerek aralarındaki cinayetlerde bazen kısası, bazen affı bazen de diyeti uygulamışlardır. İslam'da ise her üçüne de ruhsat verilmiştir.

²⁰⁸ Bkz. İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Galib (ö. 546), *el-Muharraru'l-Vecîz Fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, Tah. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, 1. bs, Beyrut 2001/1422, c. III, s. 532. Ayrıca bkz. el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 21. Ğulamın öldürülmesi, buluğa erdiği ve asiliğini sürdürdüğü için caiz olmuştur.

²⁰⁹ el-Kehf, 18/80. Bilgi için bkz. el-Beğavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, c. V, s. 191 vd.

²¹⁰ el-Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 22.

²¹¹ el-Kurtubi, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. XI, s. 21.

²¹² Yakıt, "Semantik Metodun Önemi", s. 23-24.

Kasâme, faili meçhul cinayetler ile benzer durumları aydınlatmak adına farz kılınmış bir uygulamadır. Bu uygulama bizim dinimizde de aynen devam ettirilmiştir. Ayrıca bunun cahiliye döneminde de uygulandığı açıklanmıştır.

İrz ve namus, şeriatlarda koruma altına alınmış ve bunun için cezalar konulmuştur. Önceki şeriatlarda zina için recim cezasının uygulandığı kaynaklarda yer almıştır. İslam dininde ise en son uygulanan ceza ise yüz sopa cezası olmuştur. Bu bağlamda önceki şeriatlarla bizim dinimiz ceza miktarı konusunda ayrılmış, ancak suçla bir ceza takdir etme konusunda ise birleşmiştir.

Malın korunması da dinlerin güvenceye aldığı ve yapılan saldırıları cezalandırdığı bilinen bir husustur. İslam, hırsızlık için el kesme cezasını getirmiştir. Önceki ümmetlerde de hırsızlığa karşı değişik cezaların uygulandığı malumdur. Sonuç olarak mala karşı yapılan saldırılar cezasız kalmamıştır.

Yol kesiciye Kur'an-ı Kerim'de, yaptığı suçun büyük ve küçüklüğüne göre bazı cezalar tespit edilmiştir. Benzer ya da aynı cezanın önceki şeriatlarda da meşru olduğunu söylemek için nakle ihtiyaç vardır. Ancak yol kesicilik suçunun, hiçbir devirde cezasız kalmadığını söylemek zor olmasa gerektir.

Kaynakça

Acar, Abdullah, "*Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları*", İslam Hukuku Araş. Dergisi, Sayı:9, Yıl:2007.

-----, *Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları*, Şelçuk Üniv. SBE. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2005.

Akgündüz, Ahmet, "*Fürû*", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul.

Akalın, Hamdi, *İslam Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu ve Çalınan Malla İlgili İhtilaflar*, Ankara Ü. SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

el-Âmidî, Allâme Ali b. Muhammed, *el-İhkâm Fî Usûli'l-Ahkâm*, Tah. Abdurrezzak Afîfî, Dâru's-Samî, 1. bs, Riyad 1424 / 2003, c. I-IV.

Atay, Hüseyin, *Dinde Reformun Yöntemi ve Bir Örnek: Hırsızlık*, Ankara Üniv. İlahiyat F. Dergisi, Yıl: 2002, c. XLIII, Sayı: 2.

Ateş, Süleyman, *Kur'an Ansiklopedisi*, Kur'an Bilimleri Araştırma (Kuba) Vakfı Yay., 1.bs, İstanbul, c. I-XXX.

-----, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, 1. bs, İstanbul, 1989, c. I-XI.

Ateş, Ali Osman, *İslam'a Göre Cahiliye Devri ve Ehl-i Kitap Örf ve Âdetleri*, Beyan Yay., 1. bs, İstanbul 1996.

Aktan, Hamza, "*Kazf*", DİA, TDV Yay., 1. bs, Ankara 2002.

Bardakoğlu, Ali, "*Hırsızlık*", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul 1998.

- , "*Kasâme*", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul 2001.
- Bebek, Adil, "*Ceza*", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul.
- Bağçeci, Muhittin, "*Semavi Din*", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul.
- el-Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' (ö. 516/1122), *Meâlimü't-Tenzîl*, Tah. Muhammed Abdullah en-Nemr, Dar-u Tayyibe, Riyad 1409, c. I-VIII.
- , *Şerhu's-Sünne*, Tah. Şuayb Arnaûd, el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. bs, Beyrut, 1403/1983, c. I-XVI.
- el-Beydâvî, Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî (ö. 691), *Envâru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vîl*, Tak. M. Abdurrahman el-Mura'silî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1418/1998, c. I-V.
- el-Beyhakî, Ahmed b. Huseyn b. Ali (ö. 458), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Tah. M. Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. bs, Beyrut 1424/2003, c. I-X.
- Bozkurt, Nebi, "*Fuhuş*", DİA, TDV Yay., 1.bs, İstanbul 1996.
- el-Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fî (ö. 256/870), *el-Câmiu's-Sahîh*, el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emîriyye, Bulak 1311, c. I-IX.
- el-Cassâs, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er-Razi (ö. 370/980), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Tah. M. es-Sâdık Kamahâvî, İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1985, c. I-V.
- Çalışkan, İbrahim, *İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları*, Ankara Ü. İlahiyat F. Dergisi, c. XXXI, Sayı: 40.Yıl Özel Sayısı.
- Dağcı Şamil, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı İşlenen Müessir Fiiller*, Ankara 1986.
- , "*Kıyas*", DİA, TDV Yay., 1. bs, Ankara 2002.
- ed-Dârekutnî, Ali b. Ömer (ö.385), *Sünenü'd-Dârekutnî*, Tah. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali M. Muavvız, Dâru'l-Marife, 1. bs, Beyrut 1422/2001, c. I-IV.
- ed-Dervîş, Abdurrahman b. Abdullah el-Abdülkerim, *eş-Şerâiu's-Sâbika ve Medâ Hucciyetihâ fi's-Şerâii'l-İslâmî*, 1. bs, Riyad 1410.
- Döndüren, Hamdi, "*Adam Öldürmek*"; "*Hırsızlık*"; "*Kasame*"; "*Kıyas*"; "*Yol Kesicilik*"; "*Zina*", ŞİA, Şamil Yay., 1.baskı, İstanbul 1990.
- Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî (ö. 275/808), *Sünen-i Ebû Dâvûd*, Tah. Şuayb Arnaud-Muhammed Kemal Karabellî, Daru'r-Risaleti'l-Âlemiyye, 1. bs, Beyrut 1430/2009, c. I-VII.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf el-Endelusî (ö. 745/1344), el- *el-Bahru'l-Muhît*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1.bs, Beyrut 1413/1993, c. I-VIII.
- Ebû Zehra, Muhammed, *el-Cerîme*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1998.

- Eldar, Hasanov, "Zinâ", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul.
- Ekinci, Ekrem Buğra, *İslam Hukuku ve Önceki Şeriatlar*, Arı Sanat Yay., 1.bs, İstanbul 2003.
- el-Endelûsî, Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf (ö. 745/1344), el- *Bahru'l-Muhît*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. bs, Beyrut 1413/1993, c. I-VIII.
- Erturhan, Sabri, *İslam Hukukunda Suçla Mücadele Yöntemleri*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı:9, Yıl:2009.
- Esen, Hüseyin, *Muhammed Esed'in Hirâbe (Eşkiyalık) Suçuyla İlgili Ayetler İçin Yaptığı Meal-Tefsir Üzerine*, Dokuz EÜ. İF. Dergisi, Sayı:XX, İzmir 2004.
- , "Zinâ", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul.
- Esed, Muhammed (1900-1990), *Kur'ân-ı Kerim Mesajı Meal-Tefsir*, Çev. Cahit Koçak-Ahmet Ertürk, İşaret Yay., 5. bs, İstanbul 1999, c. I-III.
- Harman, Ömer Faruk, "Yusuf", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul.
- , "Zülkifl", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul.
- , "Lût", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul.
- el-Hâkim, Ebû Abdullah en-Nisâbûrî el-Humeydî, *el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn*, Dâru'l-Harameyn, 1. bs, Kahire 1417/1997, c. I-V.
- el-Heysemî, Nureddin b. Ali b. Ebu Bekr b. Süleyman (ö. 807), *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Tah. M. Abdülkadir Ahmed Ata, Dâru'l-Kütübî'l-İlmî, 1. bs, Beyrut 1422/2001, c. I-XII.
- Hızlı, Mefail, "Livata", ŞİA, Şamil Yay., 1. bs, İstanbul 1990.
- İşıcık, Yusuf, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu/23-26 Nisan 2003-İzmir*, DİB Yay., 1. bs, Ankara 2007, c. I-II.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh (ö. 533/1138), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Tah. Ali Muhammed el-Becâvî-İsâ Bâbi, 2. bs, Mısır 1967, c. I-III.
- , *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Tah. Muhammed Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, c. I-IV.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali (773-8529), *Fethu'l-Bârî Bişerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Tah. Muhiddin el-Hatib, Dâru'l-Marife, Beyrut c. I-XIII.
- İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed (ö.245/859), *Kitâbu'l-Muhabber*, Tas. Eliza Leyhton Şuteytir, Dâru'l-İfâkî'l-Cedîde, Beyrut.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî(209-273), *es-Sünen*, Tahk:Şuayb Arnauld ve Ark, Müessesetü'r-Risâle, 1.baskı, Beyrut 1430/2009, c.I-V.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (ö. 774/1342), *Tefsîru'l-Kur'âni'l Azîm*, Tah. Sâmi b. Muhammed es-Selâme, Dâru Tayyibe, 2. bs, Riyâd 1420, c. I-VIII.

-----, *Muhtasaru Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm*, İht ve Tah. MuhammdAli es-Sâbûnî, Dersaadet 1. bs, İstanbul, c. I-III.

İbn Kudâme, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed (ö. 620/1223), *el-Muğnî*, Tah. Abdulmuhsin et-Türkî-Muhammed b. Hulv, Dâru Âlemi'l-Kütüb, 3. bs, Riyad 1418-1997, c. I-XV.

İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Galib (ö. 546), *el-Muharraru'l-Vecîz Fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, Tah. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, 1. bs, Beyrut 2001/1422, c.I-VI.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni (209-273), *es-Sünen*, Tah. Şuayb Arnould ve Ark, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2009, c. I-V.

İbnü't-Tallâ, *Akziyetü Rasulillah*, Neş. M. Nizar Temim, Heysem Nizar Temim, Beyrut 1418/1982.

İlgürel, Mücteba, "*Eşkîya*", DİA, TDV Yay., İstanbul 1995.

İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'ân-ı Kerim/Meâl-Tefsir*, Düşün Yayıncılık, 2. bs, İstanbul 2008.

Karaman, Hayrettin ve Diğerleri, *Kur'ân'ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, TDV Yay., Ankara 2010.

Karaman, Hayrettin ve Diğerleri, *Kur'ân Yolu*, TDV Yay., Ankara 2003.

el-Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekir b. Mesud (ö.587), *Bedâiu's-Sanâiğ Fî Tertîbi's-Şerâiğ*, Tah. Ali Muavvaz-Adil Ahmed, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. bs, Beyrut 1424/2003, c. I-X.

Kayhan, Mustafa, *İslâm Hukuku Açısından Kur'ân Kıssalarının Kritiği*, Uludağ Üniv. SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1996.

-----, "*Kur'ân Kıssalarının İbâdât Bağlamında Değerlendirilmesi*", Gümüşhane Üniv. İlahiyat F. Dergisi, Temmuz 2013/2, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 3.

el-Kelvezânî, Mahfuz b. Ahmed b. el-Hasen b. Ahmed (432-510), *et-Temhîd Fî Usûlil Fıkh*, Tah. Müfid Muhammed Ebu Umşe, Merkezi Buhusi'l-İlmiyye, 1. bs, Mekke 1406/1985, c.I-V.

Komisyon, *el-Mevsûâtü'l-Fıkhıyye*, Metâbiu Dâri'l-Afve, 1. bs, 1412/1992.

el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (ö. 671/1273), *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Tas. Hişâm Semîr el-Buhârî, Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2. bs, Riyad 1423/2003, c. I-XX.

el-Mahallî, Celaluddin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim (ö. 864/1459) - es-Suyûtî, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed b. el-Hudayrî (ö. 911/1505) *Tefsiru'l-Celâleyn*, Salah Bilici Kitabevi Yay., İstanbul, c. I-II.

el-Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ (ö. 1979), *Tefhîmu'l-Kur'ân-ı Kerim*, Çev. Heyet, İnsan Yay., 2. bs, İstanbul 1991, c. I-VII.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyri (ö. 261/831), *Sahihu Müslim*, Tah. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, 1. bs, Beyrut 1412/1991, c. I-IV.

en-Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali (215-303), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Tah. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs, Beyrut 1421/2001, c. I-XII.

-----, *el-Müctebâ Mine's-Sünen*, Beytü'l-Efkârü'd-Düveliyye, Umman, c. I-VIII.

Pamir, Aybars, "*İslâm ve Osmanlı Hukuku'nda Kasâme Müessesesi*", Ankara Ü. Hukuk F. Dergisi, Cilt: 54, Sayı: 4; Yıl 2005.

er-Râzî, Fahrüddin (544-604), *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Fikr, 1.bs, 1401/1981, c. I-XXXII.

Rızâ, Seyyid Muhammed Reşid, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm*, Dâru'l-Menâr, 2. bs, 1366/1947, c. I-XII.

es-Sâbûnî, Muhammed Ali, Ravâiu'l-Beyân Tefsiru Âyâtü'l-Ahkâm Mine'l-Kur'ân-ı Kerim, Dersaadet, İstanbul, c.I-II

Sapak, Ali, "*Bağy*", DİA, TDV Yay., 1. bs, İstanbul 1991.

es-Sa'di, Abdulmelik Abdurrahman, *el-Alakatü'l-Cinsiyye Ğayru's-Şeriyye*, Bağdad 1989

es-Suyûtî, Celaluddin (849-911), *ed-Durru'l-Mensûr Fi't-Tefsîr Bi'l-Me'sûr*, Th. Abdullah b. A.et-Türkî, Merkezu Hicr, Kahire, 2003, c. I-XVII.

eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (1173-1250), *Fethu'l-Kadîr*, Tah.A. Umeyra, Dâru'l-Vefâ, San'a 1994, c. I-V.

-----, *Neylü'l-Evtâr Min Esrâri Münteka'l-Ahbâr*, Tah. Muhammed Suphî b. Hasen Hallâk, Dâru İbni'l-Cevzî, 1. bs, Riyad 1427, c. I-XVI.

eş-Şinkîfî, Muhammed Emin b. Muhtar, *Edvâu'l-Beyân Fî İzâhi'l-Kur'ân Bi'l-Kur'ân*, Daru Âlemi'l-Fevâid, Kahire 1325, c. I-IX.

Şimşek, M. Sait, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, Beyan Yay., 1. bs, İstanbul 2012, c. I-V.

et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/823), *Câmiu'l-Beyân An Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Tah. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Dâru Hicr, 1. bs, Kahire 1422/2001, c. I-XVI.

et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevrâ (ö. 297/892) *el-Câmiu's-Sahîh*, Tahk. A. M. Şakir-M.F.Abdülbaki-İ.A. İvaz, Matbaatu Mustafa el-Babî, 2. bs, Kahire 1397/1977, c. I-V.

Turan, Maşallah, "*Maide 33-34 Ekseninde Muhammed Esed'in Sembolizm Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım*", Gümüşhane Ü. İlahiyat F. Dergisi, Temmuz-2013, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 3.

Usâme, Muhammed Abdülazim Hamza, *el-Kasasu'l-Kur'ân ve Eseruhu Fî İstinbâti'l-Ahkâm*, 1.baskı, Kahire 1429/2008.

Ünver, Mustafa, *Tefsir Usûlünde Mekkî-Medenî İlmi*, Ondokuz Mayıs Üniv. SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Samsun 1998.

Yakıt, İsmail, "*Doğru Bir Kur'an Tercümesinde Semantik Metodun Önemi*", 1-5 Kasım 1993 I. Din Şurası Dini Yayınlar Komisyonu I. Tebliği, DİB Yay., Ankara 2007.

Yaşaroğlu, Kamil, "*Livâta*", DİA, TDV Yay., 1. bs, Ankara 2003.

Yazır, M. Hamdi (ö. 1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat ve Dağ, 3. bs, İstanbul 1979.

Yeniçeri, Celal, *el-İhtiyâr Metn-i Muhtâr Tercümesi*, Şâmil Yay., 1. bs, İstanbul, 1978.

Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, Anadolu Yay., İstanbul 1986, c. I-XIV.

ez-Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ömer (467-538), *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl*, Tah. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali Muhammed Muavviz, Mektebetü'l-Ubeykân, 1. bs, Riyad 1418/1998, c. I-IV.

ez-Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, Dâru'l-Fikr, 2. bs, Dimeşk 1405/1985, c. I-VIII.

et-Tefsîru'l-Münîr fi'l-Akide ve's-Şerîa ve'l-Menhec, Dâru'l-Fikr, 10. bs, Dimeşk 1430/2009, c. I-XV.